

DE ZANDLOPER

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede

Historisch Museum Ede

Themanummer

Ruilverkaveling

2001-4

Sâlon de Thé
≡Le Bâton≡
HOF VAN GELDERLAND EDE

Chocolaterie, Croissanterie en Vlaaierie

de lekkerste winkel van Ede en omstreken

Gerrie en Joyce Meeuwissen

Telefoon (0318) 615 516 • Fax (0318) 653 675

ALLES VOOR DE DOE-HET-ZELVER

Autolakken

Draadmateriaal

Gereedschap

Verf

IJzerwaren

* Bezorgen gratis

Hout Board Triplex

Wandplaten Schroten

Wandweefsel

Dit alles natuurlijk bij

DOE-HET-ZELF MARKT

ELBERT JANSEN V/H DE NOOY

KOLKAKKERWEG 65 - 67 - EDE - TEL. (0318) 611 680

** Wij geven u een deskundig advies*

DE ZANDLOPER

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede
29e jaargang nr 4 december 2001

Van het bestuur

De afgelopen zomer kreeg uiteindelijk toch nog het predikaat mooi, zodat we veel tijd buiten in de tuin of de natuur hebben kunnen doorbrengen. Van lezen in een tijdschrift of een boek is niet veel terechtgekomen. Nu de regenvlagen en de sneeuwbuien ons weer teisteren en de avonden langer zijn geworden, verlangen we naar een goed verhaal. En dat staat in De Zandloper die voor u ligt. Met dit extra dikke themanummer, opgefleurd met vier pagina's foto's in kleur, sluit de redactie de negenentwintigste jaargang af. We beginnen in het jaar 2002 aan de **dertigste jaargang**. Een gebeurtenis die om een feestelijk tintje vraagt. We willen proberen volgend jaar, waar mogelijk en nuttig, kleurenfoto's op te nemen in elk nummer. U zult begrijpen dat dit extra kosten met zich meebrengt. Laat dit nummer aan familie, vrienden of kennissen zien. Als zij zich als lid aanmelden, krijgen ze na ontvangst van de contributie - het bedrag van f 20,-- kan geen bezwaar zijn - ook dit themanummer toegezonden. De betaalde contributie wordt aangemerkt voor het jaar 2002.

Op 1 januari 2002 wordt de Euro ingevoerd. Het bestuur heeft besloten de contributie vanaf het jaar 2002 vast te stellen op 9,50 euro. In het begin van 2002 ontvangt u hiervoor een acceptgiro.

Heeft u de videofilm "Een wandeling door Ede in de vorige eeuw" al aangeschaft? Deze is nog te koop in het museum (f 25,--). Er zijn ook nog enkele exemplaren van het boek "De kerk als moeder" van ds. T. van 't Veld (f 40,--)

Tot slot wensen wij u vredige feestdagen toe en een prettige overstap naar 2002.

DE ZANDLOPER is het orgaan van de Vereniging Oud Ede

- * Het dagelijks bestuur van de Vereniging Oud Ede bestaat uit de heren E. Lagerweij (voorzitter), P. Bon (secretaris) en W. Kempe (penningmeester).
- * De contributie bedraagt 20 gulden per jaar, te voldoen door storting op giro 353.42.68 van penningmeester Vereniging Oud Ede te Ede.
- * Het Historisch Museum Ede (Museumplein 7, 6711 NA Ede, tel. (0318) 61 95 54) is open 's middags van twee tot vijf uur, op zondagen tot vier uur. Op maandagen is het museum voor het publiek gesloten.
- * Conservator van het museum is drs. D.-J. List.
- * De redactie van De Zandloper bestaat uit de heren J.E.H. den Hartog (eindredacteur), drs. D.-J. List, F.G. van Oort, en H. van Scherrenburg.
- * Adres voor vereniging, museum en orgaan: Museumplein 7, 6711 NA Ede, tel. (0318) 61 95 54.
- * Productie van het blad: Drukkerij Frouws te Ede.

ISSN 1384-7090

Van de redactie

Deze Zandloper bevat twee primeurs: allereerst zijn in dit themanummer vier pagina's met kleurenfoto's opgenomen; in de tweede plaats is er niet eerder een artikel van deze omvang gepubliceerd waardoor deze Zandloper 36 pagina's omvat. De redactie is het bestuur van de Vereniging Oud Ede zeer erkentelijk voor het ter beschikking stellen van extra fondsen voor bijzondere uitgaven; hierdoor werd het mogelijk om dit themanummer te publiceren. Dit door redacteur Frans van Oort geschreven artikel is royaal geïllustreerd met kaarten en foto's. Wellicht wordt u hierdoor geïnspireerd tot het maken van een wandeling of fietstocht door dit prachtige (natuur-)gebied dat grotendeels tot het grondgebied van de gemeente Ede behoort.

“En het landschap veranderde”

Ruilverkaveling Ede-Veenendaal, een weldaad voor de streek
door F.G.van Oort

Inleiding

In het zuidelijk deel van de Gelderse Vallei tussen Ede en Veenendaal werd in de periode 1939-1951 een ruilverkavelingsproject uitgevoerd. Wij kunnen ons nog nauwelijks voorstellen hoe dit gebied er voor de verkaveling heeft uitgezien. Alleen oude topografische kaarten geven ons een indruk van de versnipperde percelen, de slechte bereikbaarheid en de ontoereikende ontwatering van dit gebied. Als de ouders en de grootouders van de huidige generatie boeren en tuinders niet zo positief hadden gereageerd op de komst van de ruilverkaveling, zou het op veel plaatsen in dit gebied onmogelijk zijn om met de moderne landbouwmethoden de grond te bewerken. Ook zou het

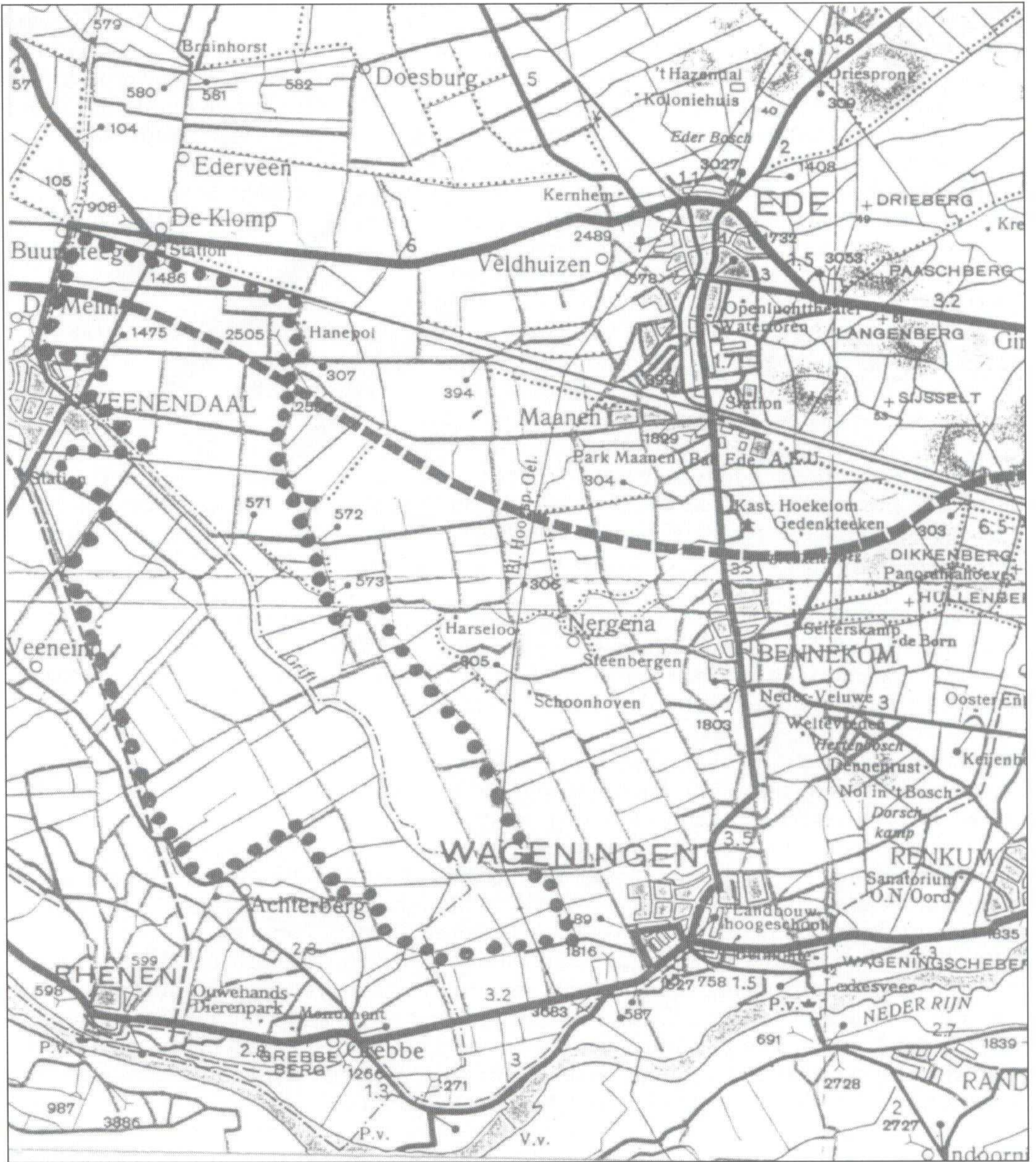
wegenstelsel voor het huidige vervoer ongeschikt zijn terwijl het afwateringssysteem tekort zou schieten. De opbrengst van de gewassen zou bovendien beduidend lager zijn en de kostprijs zou zeer hoog uitkomen.

Beknopte geschiedenis van de ruilverkaveling

Reeds aan het eind van de negentiende eeuw werd er op gewezen dat er nogal wat factoren waren die een rendabele exploitatie van het landbouwbedrijf in de weg stonden. De landbouwkundige dr. Staring hekelde de slechte perceelsindeling in zijn “Huisboek voor de Landman” als een kanker in onze landbouw. Maar het zou nog lang duren voordat men in Nederland enigszins vertrouwd zou raken met het begrip ruilverkaveling. Velen beschouwden ruilverkaveling als een aantasting van het eigendomsrecht dat niet paste in een democratie.

Geslachten lang waren eigendommen door vererving van ouders op kinderen overgegaan en het ruilen van deze onroerende goederen werd als heiligschennis beschouwd. Niettemin kwamen er in het begin van de twintigste eeuw toch een aantal verkavelingen op vrijwillige basis tot stand.

De stippenlijn op deze wegenkaart uit de jaren zestig geeft de begrenzingen aan van de ruilverkaveling Ede-Veenendaal. De gronden zijn afkomstig uit de kadastrale gemeenten Stichtsch-Veenendaal, Rhenen, Geldersch-Veenendaal, Ede, Bennekom en Wageningen (Kompass-toeristenkaart 'Veluwe').

Het pionierswerk om tot een wettelijke regeling te komen, waarbij ruilverkaveling mogelijk werd tegen de wil van een minderheid, werd verricht door het Koninklijk Nederlands Landbouw Comité (KNLC). In 1910 diende dit comité het rapport "Het ontwerp van Wet op de Ruilverkaveling" bij de regering in. Het antwoord van de regering luidde dat zij wel doordrongen was van het grote nut van ruilverkaveling doch dat de Nederlandse landbouw nog niet rijp was voor de ruilverkavelingsgedachte. De regering adviseerde om krachtige propaganda te voeren tot het tijdstip dat de wet zou worden aangenomen.

Met overheidssteun werd de Nederlandse Heidemaatschappij -waarbinnen de Hoofdafdeling Ruilverkaveling voor dit doel werd opgericht- in de gelegenheid gesteld propaganda te voeren.

Wet 1924

Mede als gevolg hiervan kwam op 1 december 1924 de eerste wet op de ruilverkaveling tot stand. In de hierop volgende periode kwamen er nauwelijks ruilverkavelingen tot stand. Dit lag in de eerste plaats aan de wijze waarop de stemmen van de belanghebbenden meetelden. De wet bepaalde dat niet alleen een meerderheid van eigenaren voor de ruilverkaveling moest stemmen, maar ook dat de gezamenlijke voorstanders meer dan de helft van het grondoppervlak in eigendom moesten hebben (de zogenaamde dubbele meerderheid). In de tweede plaats waren alleen eigenaren die bij het Kadaster als zodanig bekend stonden, bevoegd om een aanvraag in te dienen. Hiernaast nam de animo af door de in 1930 ingetreden landbouwcrisis.

De algemene leiding van de ruilverkaveling in Nederland werd opgedragen aan de in 1935 ingestelde Centrale Cultuurtechnische Commissie (CCC), waarvan de leden werden benoemd, geschorst of ontslagen door de Kroon. Deze commissie kwam met voorstellen om aan de genoemde gebreken in de wet van 1924 tegemoet te komen.

Wet 1938

Het resultaat was de wet 1938. Hierdoor werden de belangstelling en het animo vele malen groter. Het aanvragen van ruilverkaveling werd makkelijker. Behalve door tenminste een vijfde deel van de eigenaren konden nu ook publiekrechtelijke lichamen of rechtspersoonlijkheid bezittende verenigingen op landbouwgebied een aanvraag indienen. Ook de dubbele meerderheid verdween. De meerderheid van de eigenaren of een aantal eigenaren die tezamen meer dan de helft van de grond in eigendom hadden, konden zich voor ruilverkaveling uitspreken. Verder kwamen de administratieve kosten (bijvoorbeeld voor de ambtelijke ondersteuning) volledig voor rekening van het rijk. Tenslotte werden door het Ministerie van Sociale Zaken hoge subsidies verleend in de kosten van uitvoering van de noodzakelijke grondwerken. Landbouwkundige overwegingen speelden hierbij helaas geen rol. De overheid achtte dit soort projecten namelijk uitermate geschikt om ze in werkverschaffing te laten uitvoeren voor de bestrijding van de werkeloosheid.

In 1941 werd nog een belangrijke wijziging doorgevoerd om de procedure te bespoedigen. Dit hield verband met de oorlogstoestand en was voor de voedselvoorziening van grote betekenis. De wijziging had betrekking op de uitvoering van de ruilverkavelingswerken bij "voorraad". Volgens de Wet 1938 mocht na het nemen van het besluit tot ruilverkaveling alleen met de aanleg van die wegen en waterlopen worden begonnen die vooraf door Gedeputeerde Staten waren aangewezen. Bij wetswijziging van 1941 werd dit uitgebreid tot alle wegen, waterlopen en kunstwerken. Voortaan kon dus, nadat tot ruilverkaveling was besloten, direct worden begonnen met de aanleg of verbetering van het wegen- en waterlopenstelsel. Ondanks deze maatregel, waardoor ruilverkavelingen sneller moesten worden uitgevoerd, ontstonden tijdens en vlak na de Tweede Wereldoorlog ernstige vertragingen door gebrek aan arbeidskrachten en materialen.

Op deze luchtfoto uit 1939 is een deel van het ruilverkavelingsgebied zichtbaar. Aan de onderzijde loopt de Grift. De bebouwing van het Benedeneind is goed te zien. Onder de Grift zien we het toekomstige natuurgebied 'de Hel'. De donkere vlekken rond deze rivier geven aan dat het land nat en dras is. Geheel links boven de Grift is de ondergrond van de ijsbaan zichtbaar; deze ijsbaan komt ook op de eerste kaart uit 1933 voor. Aan de bovenzijde kronkelt de Kade. Verder zien we een groot, leeg gebied.

Het begin van de ruilverkaveling Ede-Veenendaal

Op 25 februari 1939 liet de Hoofdafdeling Ruilverkaveling van de Nederlandsche Heide- maatschappij een brief uitgaan naar de gemeentebesturen van Ede, Rhenen en Veenendaal. Hierbij werd aandacht gevraagd voor de landerijen in het zuidelijk deel van de Gelderse Vallei. Aanleiding was de positieve invloed van de aanleg van het Valleikanaal op de afwa- tering in dit gebied. Bovendien was men bezig om de Boveneindsche Grift te dempen waardoor het vraagstuk van de ontwatering en de aanleg van wegen ten oosten van Stichts- en Geldersch Veenendaal urgent werd.

Onderzoek had namelijk uitgewezen dat ruilverkaveling voor het gehele gebied gewenst was. Verder werd gewezen op de toekomstige perceelsindeling en de aanleg van een stelsel van nieuwe wegen en waterlopen dat deze terreinen zouden ontsluiten. Er ontstonden hier- door mogelijkheden voor het stichten van nieuwe boerderijen in dit lege gebied. Door de gunstige voorwaarden van de wet 1938 waren de kosten voor de eigenaren relatief gering en de betalingswijze gemakkelijk. De ruilverkaveling betekende uiteraard ook het totstand- komen van een werkgelegenheidsproject waardoor een groot aantal werklozen aan de slag zou kunnen. De Hoofdafdeling Ruilverkaveling was bereid om op verzoek van de gemeen- ten een aantal informatiebijeenkomsten in het gebied te organiseren. Tenslotte werd aan- bevolen een eventuele aanvraag voor ruilverkaveling te laten uitgaan van de gemeenteraad.

Reacties

Bijna per kerende post (15 maart 1939) ging er een brief van B en W van Ede naar de Hei- demij met de mededeling dat het geschetste plan vele aantrekkelijke kanten kende maar dat het gemeentebestuur het beter leek om het initiatief uit te laten gaan van het direct belang- hebbende waterschap "Het Veenraadschap de Geldersche- en Stichtsche Veenen". Twee dagen later (17 maart 1939) ontving de gemeente al weer een brief van de Heidemij op de gemeentemat. Hierin werd gemeld dat de gemeente Veenendaal in principe bereid was mee te werken aan het aanvragen van ruilverkaveling. Tevens zou Veenendaal het op prijs stellen om een informatiebijeenkomst te kunnen bijwonen. Ook hier antwoordde B en W van Ede (1 april 1939) dat er wel belangstelling was maar men van mening bleef dat het initiatief van het Veenraadschap behoorde uit te gaan. Waarschijnlijk onder het motto van "de aanhouder wint" kwam er op 15 april 1939 weer een brief van de Heidemij. Hierbij werden de raadsleden van Ede en Veenendaal uitgenodigd om op 28 april 1939 een infor- matiebijeenkomst bij te wonen in het gemeentehuis van Veenendaal.

Uit het raadsverslag van 4 mei 1939 bleek dat vele raadsleden deze bijeenkomst hadden bijgewoond. Met name de volgende punten bleken aan de orde te zijn geweest: snel aan- vragen; groot belang voor de landbouw; einde van de perceelsverwaarlozing; betere water- beheersing; in het begin zal men zich verzetten, maar later zal men juichen; grotere werkge- legenheid, maar.....het is wel jammer dat de Heidemij zulke slechte lonen betaalt. Al met al kreeg de voorzitter uitsluitend positieve reacties met als gevolg dat in deze vergadering werd besloten om B en W te machtigen om de aanvraag voor de ruilverkaveling Ede-Veen- endaal via Gedeputeerde Staten van Gelderland in te dienen hetgeen op 30 mei 1939 ook geschiedde.

Beschrijving van het ruilverkavelingsgebied zuidelijke Gelderse Vallei

De gebied van de ruilverkaveling vormde in hoofdzaak een aaneensluitend geheel, gelegen tussen de Utrechtse Heuvelrug, de westelijke helling van de Veluwe en de meer zuidwaarts gelegen Grift. De noordzijde reikte tot de straatweg De Klomp-Ede terwijl de zuidzijde begrensd werd door de hoog gelegen gronden nabij de Grebbe.

De verdeling in lange smalle percelen, die op meerdere plaatsen onregelmatig verspreid lagen en ook nog aan verschillende eigenaren toebehoorden, was voor een goede exploitatie niet echt gunstig. Het gehele gebied had dringend behoefte aan een behoorlijk wegennet en

Prachtige natuurfoto van de Grift, de rivier die hoofdader werd van de ontwatering van de zogenaamde Exonererende Landen. Links ligt (aan de andere kant van het water) het natuurgebied 'de Bennekomse Meent'. De donkere rij bomen op de achtergrond zijn de peppels aan de Veensteeg.

Brug over de Grift (in de tekst is dit de tweede brug), gelegen in het verlengde van de Dragonderweg. De brug is 7 meter breed en dit is eigenlijk te smal voor het tegenwoordige verkeer. De brug is in de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog gereedgekomen.

De Dragonderweg, één van de nieuwe wegen van de ruilverkaveling Ede-Veenendaal. Hij loopt van het Benedeneindsche Pad naar het Maanderdijkje. De weg is volledig met behulp van handkracht aangelegd.

Deze foto van de Slagsteeg is van noord naar zuid genomen.

een goede ontwatering. De afwatering van het gebied van de Bisschop-Davidsgrift, de zogenaamde "Exonererende Landen", was zonder meer slecht en werd veroorzaakt door de belangen van de meer noordelijk gelegen gebieden. De scheidslijn was de Slaperdijk en de enige mogelijkheid tot afwatering van het water uit het zuidelijk deel was de sluis bij de Roode Haan. Echter, men was gebonden aan de forse beperkingen van de Conventie van 1714, waarbij de noordelijken in feite het beheer van de sluis kregen toegewezen. Deze situatie duurde tot \pm 1942, en de oplossing was het graven van het Valleikanaal. In letterlijke zin kon dit een vraagstuk van eeuwen worden genoemd. Maar zolang deze kwestie niet tot een oplossing was gebracht, was iedere poging tot verbetering van deze ter weerszijden door hoge gronden omzoomde streek reeds bij voorbaat tot mislukken gedoemd. Vooral in natte winters, maar ook wel in regenrijke zomerperioden, werden honderden hectaren in een meer veranderd of werden de landerijen zo drassig, dat een goede cultuur onmogelijk was.

Ondanks het grote risico (pachtontbinding) was men in de laatste jaren meer en meer ertoe overgegaan om de wilde graslanden door begreppeling en bemesting te verbeteren. Vooral in de Achterbergse Hooilanden en onder Stichts- en Gelders-Veenendaal lagen echter nog honderden hectaren, die, mede onder invloed van de tot nu toe gebruikelijke jaarlijkse verpachtingen, nooit bemest waren. Slechts eenmaal per jaar, zo omstreeks september, leverde dit gebied een schrale oogst van blauwgras of strooiing op, terwijl in sommige jaren de oogst door het veel te vroeg opkomende water niet volledig binnengehaald kon worden. Slechts op enkele hoge zandkop was het mogelijk om een boerderij te vestigen, zodat de meeste percelen (van jaar tot jaar) los gepacht werden om als hooi- of strooiselland te gebruiken of, als de grondwaterstand dat toeliet zodat er geen gevaar was, als weiden voor jong vee. Goede wegen waren schaars; het vervoer vond plaats per schuit langs de Grift, langs enkele bredere sloten of langs alleen bij droog weer behoorlijk berijdbare landwegen.

Door de aanleg van het Valleikanaal zou de afwatering van de Bisschop-Davidsgrift spoedig verbeteren. Dit was voor het gehele gebied van grote betekenis. Daarnaast zou een gunstige verkaveling en de aanleg van voldoende wegen de bouw van boerderijen temidden van het land mogelijk maken. Uit onderzoek was gebleken dat de structuur van de gronden de verwachting wettigde dat "dit mooi gelegen, maar thans troosteloos verlaten veenland eenmaal tot een bloeiend gebied van landbouw en veeteelt zou worden". De ruilverkaveling, verbonden met de aanleg van wegen en waterlopen, moest daarbij een eerste en onmisbare stap zijn, aldus de voorlichting. Om zoveel mogelijk succes te verkrijgen moesten natuurlijk meer maatregelen genomen worden. Zo zouden diverse percelen moeten worden geëgaliseerd en ontgonnen. Dit zou voor een deel met de ruilverkaveling kunnen worden gecombineerd.

De inkomsten uit de landerijen waren in deze streek dus minimaal. Vanwege de aard van het grondbezit was er in het gebied nauwelijks welvaart. Men trof hier namelijk weinig eigen of normale pachtboerderijen aan. Verreweg de meeste bedrijven bestonden uit eigendom van huis met erf en slechts 2 à 3 ha land (soms een perceel, maar ook vaak in gedeelten gelegen). Al het overige land, meestal 8 à 10 ha, werd bijgepacht. Soms kon dit vele jaren achtereen van dezelfde eigenaar worden gehuurd, maar vaak ook wisselde dit bij elke pachttermijn. Dit kwam de verzorging van het land niet ten goede. Tenslotte was de mogelijkheid tot het verkrijgen van hypothecair krediet, ook voor een vrij groot bedrijf, zeer beperkt. Dit kwam vooral later tot uiting bij de schaderegelingen voor de in de oorlog verwoeste boerderijen.

De behandeling van de ruilverkavelingsaanvragen

Het verzoek van de gemeente Ede aan GS van Gelderland en de verzoeken verstuurd aan GS van Utrecht vanuit de gemeenten Veenendaal en Rhenen om tot ruilverkaveling te komen in het zuidelijk deel van de Gelderse Vallei werden door beide Staten medio 1939 ter behandeling en goedkeuring doorgestuurd naar de Centrale Cultuurtechnische Commissie (CCC).

Op deze luchtfoto (ook uit 1939) is de Grift weer zichtbaar met aan weerszijden natte percelen. De kleine smalle akkers, bovenin rechts van de rivier, worden het toekomstige natuurgebied 'de Bennekomse Meent' (bekend om zijn blauwgraslanden). Rechts zien we nog de Veensteeg en de Slagsteeg. Het zuidelijke gebied behoort tot de uitbreiding van het ruilverkavelingsblok.

Als gevolg van de oorlogsdreiging werd de aanvraag echter opgeschort. In een brief aan GS van Gelderland van 8 juli 1940 liet de gemeente Ede weten dat de tijd rijp was voor het totstandkomen van de verkaveling omdat "tal van woningen, schuren, hooibergen, afrasteringen, etc. (als gevolg van oorlogsschade) door nieuwe moesten worden vervangen".

Al op 17 juli 1940 antwoordde de CCC aan de gemeente Ede dat zij met spoed aan de behandeling van de ruilverkaveling "de Geldersche Vallei" was begonnen. Aan de Heidemij was inmiddels opgedragen om terreinwaterpassingen in het gehele gebied te verrichten. Door deze metingen kwam een hoogtelijnenkaart tot stand en kreeg men inzicht in de hoogteverschillen in het gehele gebied.

In een schrijven van augustus 1940 verzochten de burgemeester van Wageningen en het bestuur van de afdeling Neder-Veluwe van de Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw om ook een eerder, niet uitgevoerd plan uit 1929, bij de ruilverkaveling te betrekken. Het ging hierbij om de onder Bennekom en Wageningen gelegen gronden langs de Grift. De CCC stemde hierin toe waardoor het ruilverkavelingsgebied werd uitgebreid. Dat er nu meer vaart in kwam was ook het gevolg van de opdracht van de Duitsers tot de aanleg van de Rijksweg Utrecht-Duitse grens (het zogenaamde Hazenpad). De aanleg van deze weg, die het gebied over een lengte van circa drie kilometer zou doorsnijden, zou de landbouwbelangen ernstig schaden. Het gebied ten noorden van de rijksweg zou hierdoor geheel worden afgesneden van het zuidelijke deel.

Begrenzing van het ruilverkavelingsgebied

De CCC had bedacht om de noordgrens van het ruilverkavelingsgebied langs de zuidzijde van de spoorlijn Utrecht-Arnhem te leggen. Dit was in afwijking van de aanvraag van de gemeente Ede. De Commissie stelde dus voor om de driehoek tussen de spoorweg, de straatweg De Klomp-Ede en de Kade buiten de verkaveling te laten. Aanvankelijk werd aan een tracé van de nieuwe rijksweg gedacht dat deze driehoek zou doorsnijden, zodat er aanleiding was om dit gebied mee te nemen in de verkaveling. Nu besloten was tot een meer zuidelijk tracé van de rijksweg, was deze reden vervallen en was het logisch om deze driehoek niet mee te nemen. De spoorweg vormde een scherpe en doelmatige afsluiting. De landerijen aan de noordkant zouden weinig of geen belang hebben bij de aanleg van de nieuwe wegen en waterlopen.

Aan de westzijde werd eerst de Nieuweweg gevolgd (grens van Geldersch-Veenendaal met Renswoude), daarna liep de grens achter de bebouwing aan de Buurtlaan en het Benedeneind om en stak bij het begin van het Omleidingskanaal de Grift over (Stichts-Veenendaal in). Hier volgde de grens het toenmalige uitbreidingsplan van Veenendaal om vervolgens langs de Groeneveldschelaan naar de spoorweg Amersfoort-Kesteren te lopen. Deze werd gevolgd tot de kruising met de Cuneraweg. De zuidgrens volgde eerst deze weg, daarna de Dijkweg en ging verder oostwaarts om de Achterbergsche Hooilanden. Op ongeveer 1100 meter ten zuiden van Kruiponder werd de Bisschop-Davidsgrift doorsneden.

De oostgrens ging achter de percelen van de Landbouwhogeschool om naar het Nieuwe Kanaal, volgde dit over 450 meter oostwaarts en liep vervolgens langs de westzijde van de Rijnsteeg, langs de oostzijde van de weg van de Kraats naar Veenendaal en tenslotte langs de westzijde van de Kade tot de spoorweg Utrecht-Arnhem. Het aldus begrensde gebied was ongeveer 3166 ha groot, waarvan circa 1729 ha in de provincie Gelderland en circa 1437 ha in de provincie Utrecht waren gelegen.

Het voorstel van de wegeaanleg

De aanleg van Rijksweg 12 was van rijkswege opgelegd en zou, beginnend in Amsterdam, bij Wesel aansluiting geven op het Duitse autowegennet. Deze nieuwe rijksweg zou verschillende percelen doorsnijden en wanneer hier geen ruilverkaveling zou worden toegepast, zouden verschillende eigenaren en gebruikers genoodzaakt worden grote omwegen te

maken om hun gronden te bereiken. Slechts op enkele punten zou er gelegenheid bestaan om de rijksweg over te steken. Door de ruilverkaveling kon worden bereikt dat er boerderijen en bedrijfsgebouwen aan dezelfde zijde van de rijksweg kwamen te liggen. Voorts ontstond het grote voordeel dat de last van het afstaan van grond niet op een enkeling kwam te rusten maar op allen die bij de ruilverkaveling betrokken zouden zijn.

In het noordelijk deel van het gebied was het de bedoeling om de Buurtlaan en de in het verlengde hiervan gelegen Boveneindsche pad (zie kaart op pagina 18) te verbeteren en deze over de aan te leggen Rijksweg 12 te verbinden met de Maanderbuurtweg (zie kaart op pagina 19). Daarnaast werd een gedeeltelijk reeds als landpad aanwezige verbindingsweg van Veenendaal naar de Kade als nieuwe weg ontworpen (later de Spitsbergenweg, zie pagina 19).

Tussen het eerstgenoemde Boveneindsche pad en het te verbeteren Maanderdijkje, gelegen nabij het Benedeneind (zie kaart op pagina 14), waren twee noord-zuid lopende wegen geprojecteerd. De eerste weg kwam langs een gedeelte van het ten oosten van het dorp Veenendaal gegraven tankkanaal (1939-1940) die naar het begin van het omleidingskanaal liep. Op dit punt was ook een brug over de Grift gepland. De genoemde weg zou aansluiting geven op de noord-oostwaarts verlengde Groeneveldsche laan (Stichts-Veenendaal, zie kaart op pagina 14).

De tweede weg kwam meer oostelijk en zou lopen vanaf het Boveneindsche pad naar het westelijke uiteinde van het Maanderdijkje (later de Dragonderweg). Ook hier was een brug over de Grift ontworpen (zie kaart pagina op 14). In het gedeelte ten noorden van de aan te leggen Rijksweg 12 waren nog een paar kleinere wegen getraceerd ten behoeve van de aldaar gelegen boerderijen.

In het gebied de Bennekomse Meent moesten enige wegen verbeterd worden. In het ontwerp werden twee nieuwe wegen genoemd. Een ervan zou moeten aansluiten op de Zuidelijke Meentweg (van de Rhenense Meent, ten westen van de Grift) en via een nieuwe brug -de derde over de Grift- verbonden worden met de Veensteeg (de huidige Werftweg, zie kaart op pagina 14).

Kadastrale kaart van een deel van Gelders-Veenendaal uit 1940. Het tracé van Rijksweg 12 en van de nieuwe noord-zuid verbindingsweg zijn hierop ingetekend. Ook het te dempen gedeelte van het tankkanaal is aangegeven. De wat dikkere lijn achter de bebouwing geeft de grens van de ruilverkaveling aan. De particuliere bebouwing blijft hiermee praktisch geheel buiten de verkaveling.

In het zuidelijk deel van het ruilverkavelingsblok waren tussen de Grift en de Rijnsteeg geen nieuwe wegen nodig. Wel moesten de Slag- en de Veensteeg worden verbeterd. De manier waarop dit zou moeten worden aangepakt was nog niet bekend, maar een van de mogelijkheden was om gebruik te maken van het puin uit Wageningen; het centrum van Wageningen was in de meidagen van 1940 voor een groot deel verwoest, waardoor veel puin beschikbaar was. In ieder geval moesten de verbeteringen zodanig zijn dat deze wegen ook in het natte seizoen te gebruiken zouden zijn.

Zo'n 300 meter ten zuiden van Kruiponder was nog een brug ontworpen om een verbinding te maken van de Haarwal in Wageningen naar de Dijk in Rhenen. Tenslotte kwam er een brug over het Nieuwe Kanaal (Wageningen); dit betrof een verbinding van de Veensteeg (Bennekom) met de Haarwal (Wageningen). Totaal waren dus vier bruggen over de Grift en een brug over het Nieuwe Kanaal ontworpen.

De ontwerpers waren ervan overtuigd dat de wegeaanleg in dit veenachtige gebied niet zonder moeilijkheden zou plaatsvinden. Een zeer gunstige factor was de grote hoeveelheid zand, afkomstig uit de te slopen oorlogsstellingen, die voor deze wegen gebruikt kon worden.

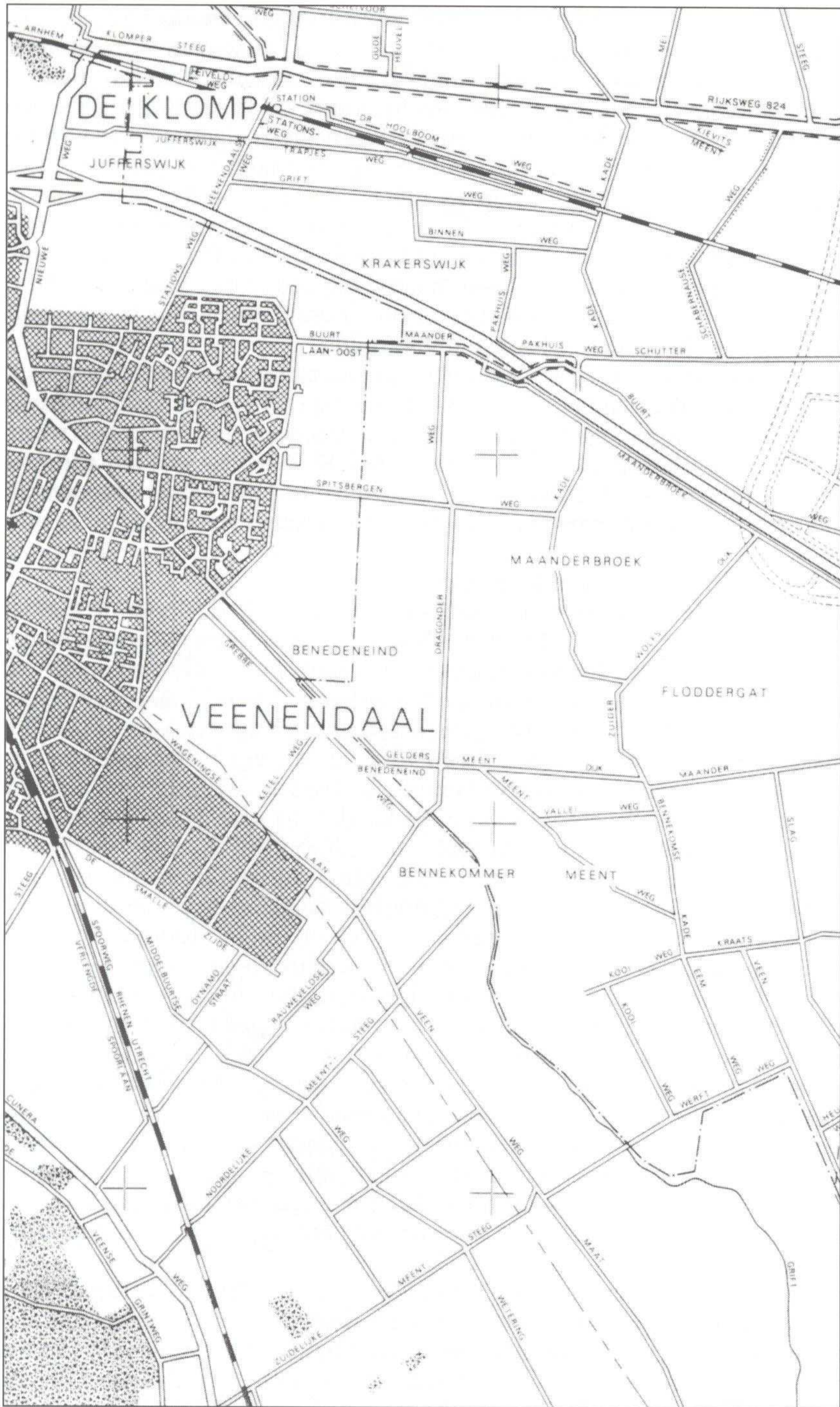
Voor het gehele ruilverkavelingsgebied moest circa 37 km weg worden verbeterd en zou ruim 24,5 km als nieuwe weg worden aangelegd. Voor de gemiddelde breedte van het weglichaam ging men uit van 7 meter, met een verhard gedeelte van 3 meter.

Het voorstel tot de aanleg van waterlopen

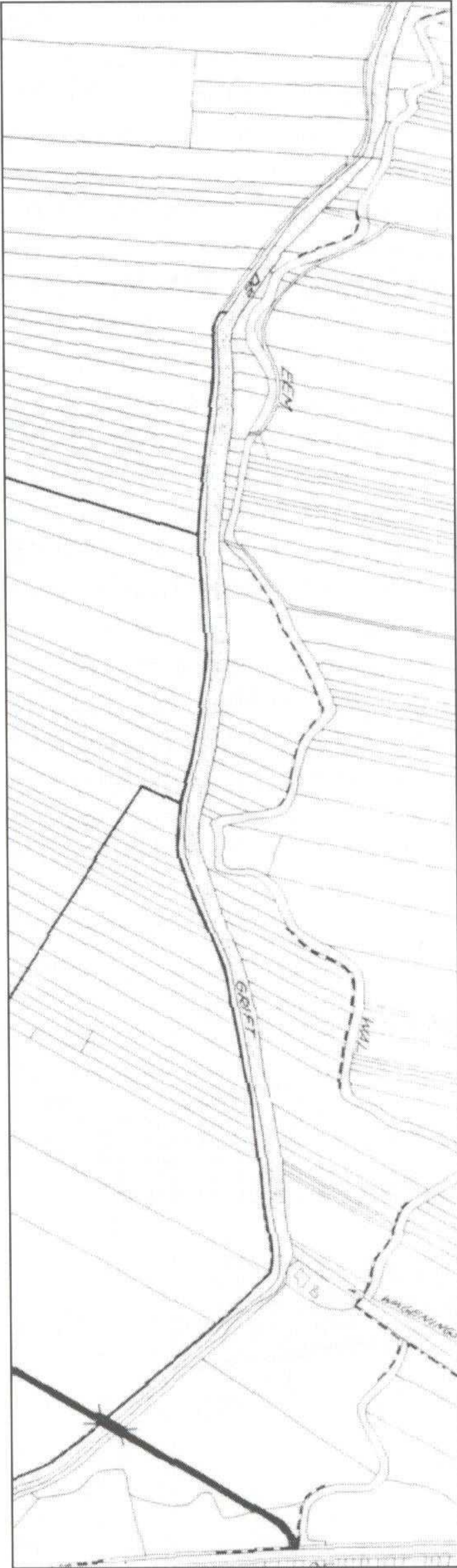
Aan de ontwatering moest veel worden gedaan. Het zuidelijk deel van de Gelderse Vallei, de zgn. "Exonererende Landen", bezaten slechts een zeer beperkte mogelijkheid tot het lozen van het water terwijl in tijden van grote wateraanvoer het afvoeren nauwelijks mogelijk was. Dit leed zou evenwel door de aanleg van het Valleikanaal weldra geleden zijn omdat dit kanaal in het begin van 1942 gereed zou komen. Hierdoor kon men het peil van de Grift tussen de Grebbe en de Roode Haan volledig beheersen. Dit peil zou bij de Roode Haan 4,60 m + NAP (Normaal Amsterdams Peil) worden (dit zegt veel als men bedenkt dat het peil gedurende de laatste eeuwen gemiddeld 5.30 m + NAP had bedragen terwijl het zeer vaak was voorgekomen dat een peil van 5.50 m tot 6.00 m + NAP werd bereikt). Het plan van waterafvoer ging er vanuit dat het water zo snel mogelijk naar de Grift zou worden afgevoerd. Om hieruit een zo groot mogelijk voordeel te halen moesten bestaande watergangen worden verbreed en uitgediept, terwijl nieuwe waterlopen moesten worden gegraven. Deze nieuwe waterlopen waren zoveel mogelijk tussen wegen geprojecteerd. De hogere gronden kregen een grotere ontwateringsdiepte dan de lager gelegen gronden. Om deze echter niet te groot te maken werden op verschillende plaatsen stuwen aangebracht.

In het Edese deel van de ruilverkaveling werd in het noorden de hoofdafwatering gevormd door de noord-zuid lopende sloot, die gegraven werd ter ontlasting van het riool dat gelegd was in de gedempte Boveneindsche Grift. Ongeveer 1000 meter verder oostwaarts was, evenwijdig met deze sloot, een nieuwe waterloop gedacht die met de eerdergenoemde in verbinding zou komen, terwijl verder de bermsloten van de nieuwe verbinding Buurtsteeg-Maanderdijkje in het stelsel van waterlopen werden opgenomen. Verder kon het zuidelijk deel van het daar aanwezige tankkanaal voor de ontwatering worden aangehouden (zie o.a. kaart op pagina 12).

In de Bennekomse Meent en in het gebied tussen de Grift en de Rijnsteeg zouden in hoofdzaak de bestaande afwateringssloten, voor zover nodig, worden verruimd. Door het lage land tussen Veen- en Slagsteeg was een nieuwe watergang, evenwijdig aan deze wegen, ontworpen. Tenslotte moesten de bermsloten van de ontworpen nieuwe wegen voor de afwatering dienen in dit gebied. Ook in de mogelijkheid van waterinlaat werd voorzien want een te grote drooglegging moest worden voorkomen (een diepere ontwatering van de veenachtige gronden dan 50 cm. was in het algemeen ongewenst wegens het gevaar van inklinking).

Afdruk van een gedeelte van een wegenkaart uit 1990 van de gemeente Ede. De Grift is op deze kaart goed zichtbaar, evenals het wegenbestand in dit gebied.

De inlaat zou dan in de zomer bij hoge waterstanden van de Rijn via de Grebbesluis kunnen plaatsvinden.

De totale lengte van nieuw te graven of te verbeteren sloten was berekend op 57 km. In verband met de uiteenlopende functies van de diverse watergangen verschilden de onderlinge afmetingen en werden daarom voor iedere watergang afzonderlijk bepaald.

Grensscheidingen

Men had het voornemen om de Bisschop-Davidsgrift tot eigendomsgrens te maken. Hierdoor zou de oude Eemwal kunnen worden geslecht waardoor een einde kon komen aan de hinderlijke situatie, dat bij de percelen aan de Rhenense zijde nog kleine stukjes aan de overzijde van de Grift behoorden. De opbrengst van deze kleine perceeltjes kon jaarlijks slechts met grote moeite worden geoogst. Een geheel andere scheiding werd door de nieuwe provinciale grens gevormd.

Voor de uitbreiding van Veenendaal was deze gemeente met de gemeente Ede overeengekomen om de nieuwe gemeentegrens (tevens dus provinciegrens) door het hart van de sloot te laten lopen, beginnend op enige afstand van de Krakerswijk en zuidwaarts lopend naar de kruising van de ontworpen Rijksweg 12 met de Buurtsteeg en verder zuidwaarts tot het Maanderdijkje.

Kadastrale kaart van de Eemwal, die loopt van Rhenen/Wageningen tot in Bennekom. De stippellijn betreft de gemeentegrens. De perceeltjes aan de oostzijde van de Grift (tussen Grift en Eemwal) zijn duidelijk te zien. Deze perceeltjes behoren bij de percelen aan de westzijde van de Grift. Aan de zuidzijde zien we de nieuw aan te leggen verbindingsweg tussen de Haarwal (Wageningen) en de Dijk (Rhenen). Over de Grift zal hier de voorgestelde 4e brug worden aangelegd.

Natuurbehoud

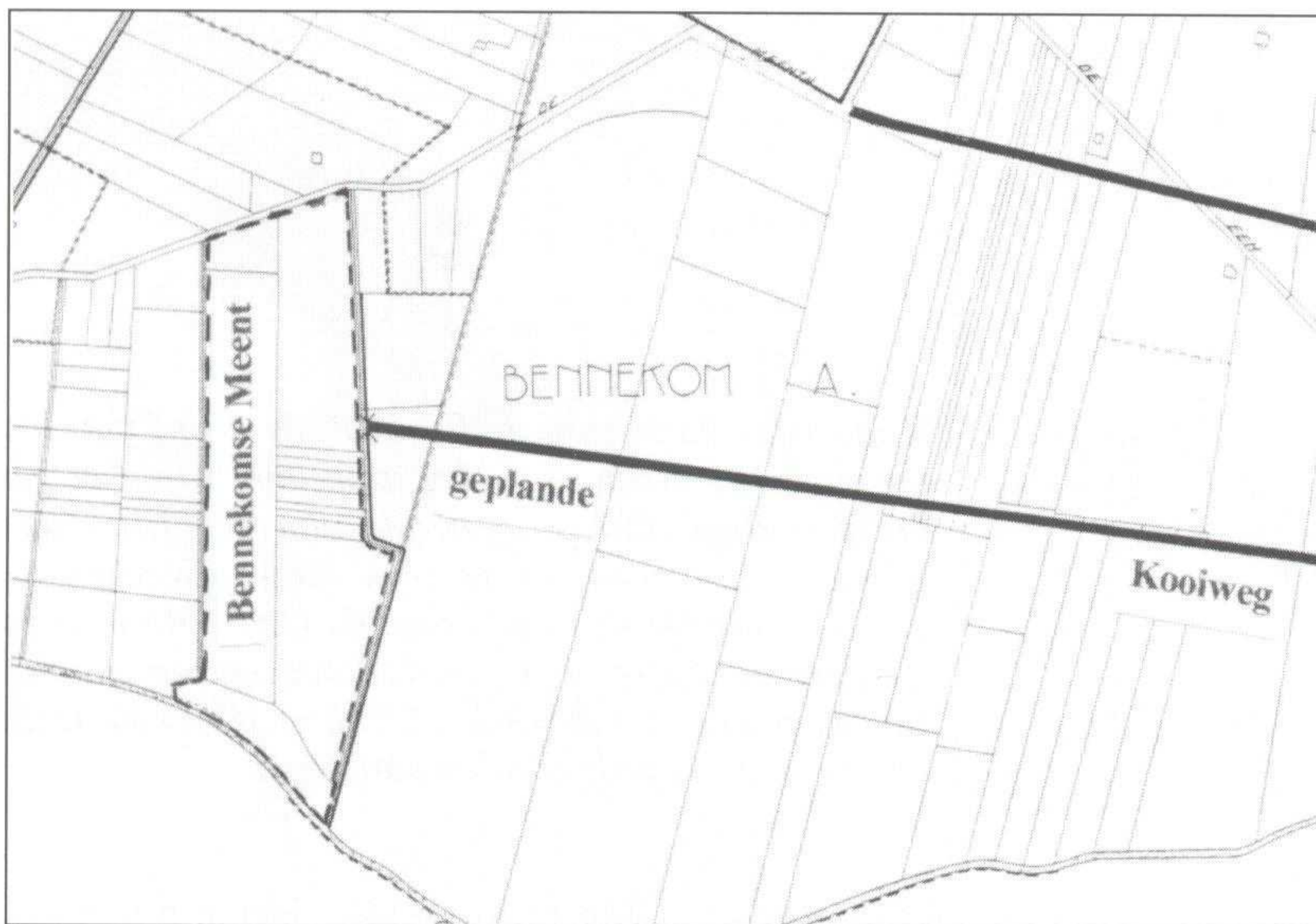
De blauwgrasflora en het vogelleven van de wilde gras- en strooisellanden waren uit biologisch oogpunt van groot belang, temeer omdat deze, gelegen op geringe afstand van de toenmalige Landbouwhogeschool, een geschikt studieobject vormden. Bij het bekend worden van de plannen, en zelfs reeds eerder, in verband met de aanleg van het "Valleikanaal", waren er diverse voorstellen ingediend om grotere of kleinere delen van dit gebied van de verbetering van de ontwatering uit te sluiten. Dit was echter niet zo eenvoudig, omdat alleen het afsluiten van enkele sloten waarschijnlijk niet voldoende zou zijn om bij de alge-

hele verandering als gevolg van het uitsluiten van de periodiek terugkerende overstromingen, de blauwgrasflora te behouden. Er was echter een object, namelijk ten noorden van de Rhenense Meent gelegen complex "de Hel", waar de grondwaterstand zo laag was, dat het ook bij het toekomstige waterstand van de Grift nog moerassig zou blijven, en slechts door middel van bemaling tot behoorlijk cultuurland zou zijn te maken.

In overleg met de Commissie van Advies voor de Natuurmonumenten van het Staatsbosbeheer stelde de CCC daarom voor om het voornoemde complex met een grootte van circa 34 ha. voor zover nodig, met een wal te omgeven en door afdamming van de sloten (met overlaten) zoveel mogelijk in de bestaande toestand te behouden.

In de tweede plaats was, op verzoek en daarna in overleg met Prof. Dr. Jeswiet van de Landbouwhogeschool, een terrein van ongeveer 12 ha in de Bennekomse Meent uitgezocht dat eveneens door het stellen van dammen met overlaten in de sloten zoveel mogelijk op een hoger peil zou worden gehouden. Hiervan kon echter niet met dezelfde waarschijnlijkheid als bij de Hel worden gezegd dat het zijn moerassig karakter zou behouden. Om dat te bereiken zouden misschien bijzondere maatregelen (bijv. inmalen van water) nodig blijken. Eventuele kosten daarvan konden echter niet voor rekening van de ruilverkaveling worden gebracht.

Deze beide complexen zouden dus bij de verkaveling aan de Staat worden toegewezen en onder beheer van Staatsbosbeheer worden gesteld. Al met al zou een gebied met natuurschoon worden beschermd. Opgemerkt werd reeds dat in het uitgestrekte, vlakke gebied ter weerszijden van de Grift en in Geldersch Veenendaal nog wel enige landschappelijke verzorging nodig was. Hierover zou in een later stadium overleg met Staatsbosbeheer plaatsvinden.

Kadastrale ondergrond (1940) met hierop het aan Staatsbosbeheer toe te wijzen natuurgebied "de Bennekomse Meent". De dikke lijn in het midden is het voorgestelde ontwerp van de Kooiweg. Uiteindelijk zal deze weg eerder afbuigen in de richting van de Kraatsweg.

De kosten

Vastgesteld was dat vooral de wegeaanleg tot grote uitgaven zou leiden. Naar de mening van de CCC was er, vanwege de geringe draagkracht van de inwoners van dit gebied, aanleiding voor toekenning van een hoge overheidssubsidie. Begroot was dat de grondeigenaren slechts f 454.000,— zouden bijdragen in de kosten. Dit zou gedurende 30 jaar maximaal f 9,50 per ha per jaar (rente en aflossing) met zich meebrengen. Daarnaast betaalde het Rijk f 900.000,—, te weten 90% van de arbeidslonen (hierbij was sprake van veel inzet van werklozen). Ook het Departement van Waterstaat betaalde mee terwijl de kosten van het opmaken van het ruilverkavelingsplan van wegen en waterlopen en de kosten van de landmeter buiten de omslag aan de belanghebbenden zouden blijven.

De voorbereiding op de stemming

Bij schrijven van 23 april 1941 van de provincie Gelderland werd B en W van Ede verzocht, als voorbereiding op de te houden stemming over de ruilverkaveling, de meegestuurdde stukken voor een ieder kosteloos op de secretarie ter inzage te leggen. Deze stukken bestonden uit een overzicht met de voorlopige begrenzing van het ruilverkavelingsgebied alsmede de lijst van de bij het Kadaster bekend staande eigenaren en het voorlopige plan van wegen en waterlopen.

Voor 1 mei 1941 diende op de gebruikelijke manier een bekendmaking te worden aangeplakt en moest deze kennisgeving in de "Edese Courant" en "Het Nieuws van Veenendaal en Omstreken" worden geplaatst. Vermeld werden ook de datum, de plaats en de tijd van de te houden stemming. Verder werd er op werd gewezen dat eigenaren die niet deelnemen aan de stemming, geacht werden in te stemmen met deze ruilverkaveling.

De informatiebijeenkomsten

Hoewel het niet wettelijk was voorgeschreven, werden gedurende de periode dat de stukken op de gemeentehuizen ter inzage lagen onder leiding van een vertegenwoordiger van de

Centrale Cultuurtechnische Commissie een of meerdere informatiebijeenkomsten gehouden. Op deze bijeenkomsten werd de gang van zaken bij een ruilverkaveling besproken en werd door deskundigen een uitvoerige toelichting op het ruilverkavelingsplan gegeven. Het bijwonen van deze bijeenkomst was voor de betrokkenen dus van groot belang. Onjuiste opvattingen, die op dit gebied door onkunde nog wel eens voorkwamen, konden op deze manier worden rechtgezet. Alle bekende eigenaren of rechthebbenden van de ruilverkaveling Ede-Veenendaal werden dan ook door de Centrale Cultuurtechnische Commissie voor een informatiebijeenkomst uitgenodigd. In de periode van 20 t/m 23 mei 1941 waren er vier bijeenkomsten en wel in Hotel Neder-Veluwe te Bennekom, Hotel De Klomp te De Klomp, het gymnastieklokaal van de school in de Wilhelminastraat te Rhenen en in Hotel De Korenbeurs aan de Markt te Veenendaal. De commissie gaf aan het op prijs te stellen als ook vertegenwoordigers van de gemeentebesturen deze bijeenkomsten zouden bijwonen.

Bekendmaking

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der gemeente EDE;
Gelezen het schrijven van Gedeputeerde Staten dezer provincie dd. 23 April 1941, No. 161, inzake ruilverkaveling "Veenendaal", omvattende gronden, gelegen in de gemeenten Ede, Veenendaal, Wageningen en Rhenen;

Gelet op de Ruilverkavelingswet 1938;

HEEBEN GOEDGEVONDEN:

- I. Op verzoek van Gedeputeerde Staten bekend te maken: dat de volgende stukken ter kosteloze inzage voor een ieder zijn neergelagd op de secretarie, 3e afdeling, dezer gemeente:
 - a. copie van de kaarten en van de lijst, als bedoeld in artikel 26, eerste en tweede lid der Ruilverkavelingswet;
 - b. afschrift van het advies der Centrale Cultuurtechnische Commissie van 11 Maart 1941;
- II. dat de vergadering van hen, die bij het kadaster bekend staan, als eigenaren van - of rechthebbenden op de percelen, gelegen in het blok van verkaveling of nu schriftelijk gemachtigden door Gedeputeerde Staten is bepaald op Zaterdag, 7 Juni 1941, des voormiddags te 10 uur in het marktgebouw te Veenendaal (U.) en dat het Gedeputeerd College bij besluit van 23 April 1941 de in artikel 28 der onderwerpelijke wet bedoelde oproeping heeft bewerkstelligd;
- III. dat zij, die niet aan de stemming over het besluit of tot ruilverkaveling zal worden overgegaan, deelnemen, geacht worden hunne toestemming tot de ruilverkaveling te verleenen.

En is hiervan op de in de gemeente gebruikelijke wijze door aanplakking openbare kennisgeving geschied en door plaatsing in "het Nieuws voor Veenendaal en Omstreken" en "het Edesch Nieuwsblad".

EDE, 26 April 1941.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS voornoemd,

J. C. J. MEENS,

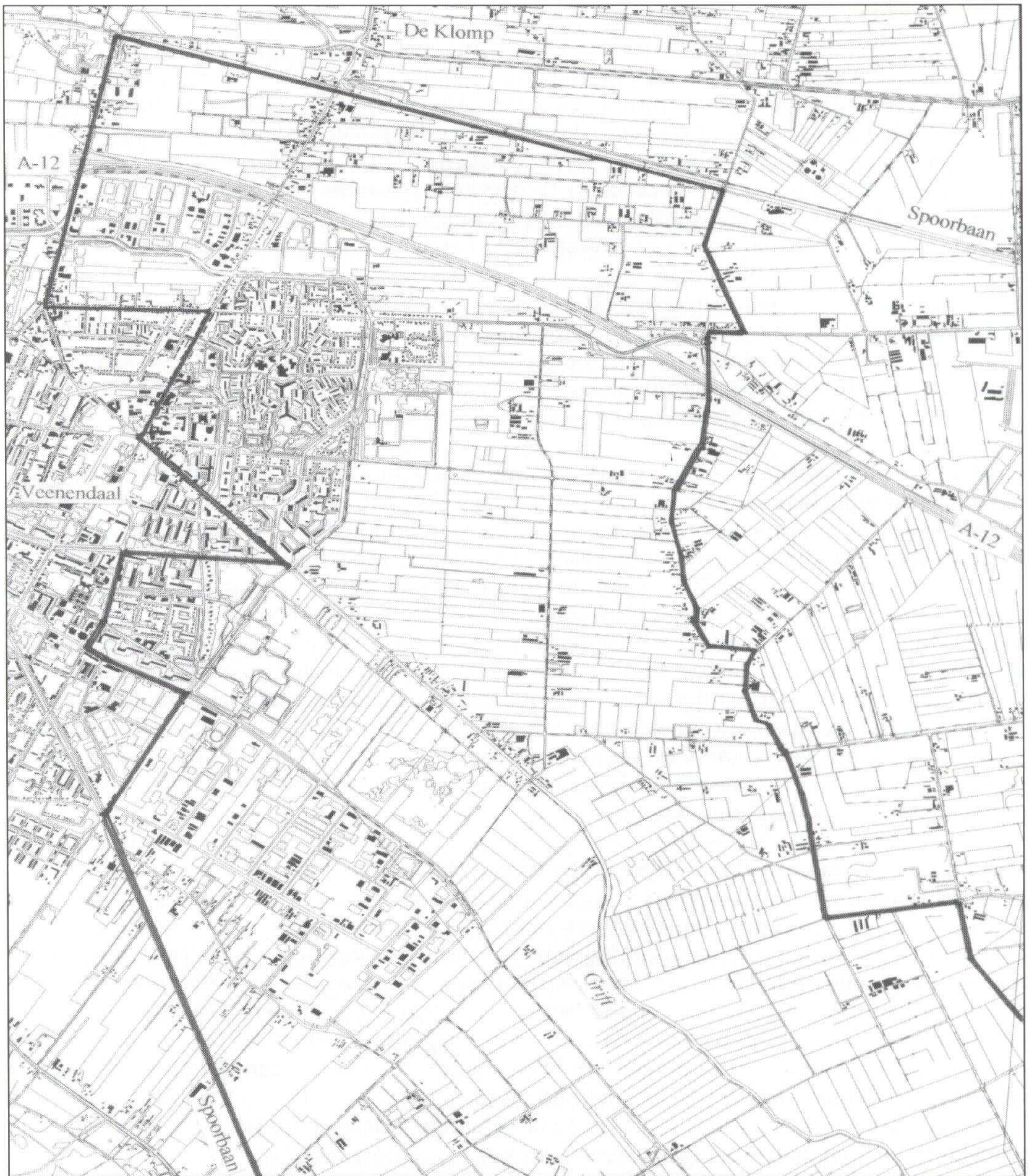
Loco-Burgemeester.

G. R. BERGER,

Secretaris.

Topografische kaart uit 1933. Het was toen nog een open gebied met weinig wegen en slechts hier en daar een meestal onverhard pad. De vele percelen duiden op de versnippering van de gronden. Percelen met horizontale streepjes betreffen onland (woest of moerasland) - of veenland.

Topografische kaart uit 1999. Het ruilverkavelingsgebied is met een dikke zwarte lijn ingetekend. De nieuwe wegen, waterlopen en perceelsindelingen zijn goed zichtbaar. Ook het natuurgebied 'de Hel' is duidelijk te zien. Naast de nieuwe boerderijen zie we een vergroting van het aantal opstallen rond de oude bedrijven. Opvallend is ook de explosieve groei van Veenendaal.

De stemming

Onder voorzitterschap van een lid van Gedeputeerde Staten van Gelderland (de heer G.W.J. van Koeverden) werd op 7 juni 1941 's morgens om 10.00 uur in het Marktgebouw te Veenendaal een vergadering gehouden waarin door de eigenaren en belanghebbenden beslist zou worden of de ruilverkaveling zou doorgaan. Iedereen die bij het Kadaster als eigenaar bekend stond, werd per aangetekende brief door GS opgeroepen om zijn stem vóór of tegen de ruilverkaveling uit te brengen. Alvorens tot stemming werd overgegaan, deed de voorzitter mededeling van de voorlopige vaststelling van het ruilverkavelingsgebied, het plan van de wegen en waterlopen, het landschapsplan en de toewijzing van grond aan de openbare lichamen.

Bij de vaststelling van het ruilverkavelingsgebied wilden de eigenaren van de gronden, gelegen tussen de Rijnsteeg en de Slagsteeg te Bennekom buiten het blok van ruilverkaveling komen te vallen. Zij waren de mening toegedaan dat de in de toekomst te betalen kosten groter zouden zijn dan het minimale nut wat er voor terugkwam. Besloten werd om het gebied ten oosten van de Slagsteeg van ruilverkaveling uit te zonderen.

Hierna werd tot stemming overgegaan. Het resultaat van de stemming was dat een ruime meerderheid voor het ruilverkavelingsplan stemde. Van het aantal uit te brengen stemmen (1264) vielen 36 stemmen uit door het uitlichten van het blok ten oosten van de Slagsteeg, terwijl 8 stemmen dubbel waren uitgebracht. Het uit te brengen aantal stemmen beliep dus 1220, waarvan 967 voor en 253 tegen de ruilverkaveling stemden. Ook meer dan de helft van de kadastrale grootte van het blok stemde voor. De totale grootte van het vastgestelde blok bedroeg 2956 ha, waarvan 882 ha tegen en 2074 ha voor de ruilverkaveling stemde.

De voorzitter sprak zijn voldoening uit over het aannemen van het ruilverkavelingsplan en deelde nog mede dat "naast het grote werk aan het Valleikanaal, van deze tweede grote historisch belangrijke stap zou kunnen worden gezegd, dat de dag van 7 juni 1941 voor de streek en voor ons vaderland van het allergrootste belang was geweest". Zoals gebruikelijk werd de uitslag van de stemming bekend gemaakt door middel van aanplakbiljetten en publicaties in een tweetal nieuwsbladen.

Het instellen van een Plaatselijke Commissie (PC)

Nu het besluit tot ruilverkaveling vaststond, werden door Gedeputeerde Staten - na overleg met de Centrale Cultuurtechnische Commissie (CCC), de burgemeesters van de betrokken gemeenten en de provinciale of regionale landbouworganisaties - een Plaatselijke Commissie (PC) benoemd. Deze bestond uit tenminste 5 leden, die het vertrouwen van de bevolking genoten en over uitgebreide plaatselijke kennis beschikten. De PC diende ook een secretaris aan te wijzen. Voor de ruilverkaveling Ede-Veenendaal lag het voornemen om de volgende leden voor te dragen; G. Sluis, notaris te Wageningen, lid en voorzitter; R. van Voorthuysen, wethouder te Rhenen, lid en plaatsvervangend voorzitter; R. Jochemsen, Kraats B c 10, Bennekom, lid; Jac. Van Laar, Rhenen, plaatsvervangend lid; G. Hasselaar, raadslid te Veenendaal, ook plaatsvervangend lid.

Dit voorstel viel bij de Gelderse afdeling van de Christelijke Boeren- en Tuindersbond niet in goede aarde. Zij vond dat de commissie nogal eenzijdig was samengesteld. De voorzitter, de secretaris en het lid uit Gelderland waren alle lid van de Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw terwijl geen enkel lid van de Chr. Boeren- en Tuindersbond was voorgesteld. De bond deed een verzoek om deze leemte alsnog aan te vullen door het voorstellen van een drietal heren uit eigen kring. De CCC antwoordde hierop dat zij bij de voorgestelde keuze met verschillende omstandigheden moest rekening houden. Met het oog op de uitgestrektheid van het terrein was het wenselijk dat uit elk der vier gemeenten een lid werd gekozen. Daarnaast mocht het evenwicht in de commissie tussen de Utrechtse en Gelderse leden niet verstoord worden. Verder hadden alle instanties, waaronder ook de

afdeling Utrecht van de Chr. Boeren- en Tuindersbond met de voordracht ingestemd. Na deze brief stemde de Geldersche afdeling van de Chr. B.T.B. nu ook in met de voordracht. In een brief van 31 juli 1941 verzocht de CCC het College van Gedeputeerde Staten van Gelderland haast te maken met het benoemen van de PC omdat veel aandacht besteed moest worden aan de aanleg van Rijksweg 12 en het opruimen van de militaire werken.

Het duurde echter toch nog tot 10 september 1941, voordat de Commissaris van de Provincie Gelderland besloot de voornoemde PC te benoemen. Tot bijstand van de PC werd door de minister van Landbouw een landmeter van het Kadaster, alsmede een plaatsvervanger toegevoegd. Ditzelfde gold voor de toevoeging van een cultuurconsulent van de Cultuur Technische Dienst. Zonodig konden nog andere deskundigen door de CCC worden aangewezen, bijvoorbeeld op het gebied van landbouwvoorlichting, landschapinrichting, waterschappen of andere specialisten, al naar gelang de aard van de problemen bij de ruilverkaveling. Tenslotte werd voor een nauwkeurige naleving van de juridische aangelegenheden en ter bevordering van een juiste toepassing van de wet door de Arrondissementsrechtbank voor iedere verkaveling een rechter-commissaris benoemd.

Bij de installatievergadering van de PC op 24 september 1941 in Hotel de Roskam te Veenendaal werd een werkplan (stappenplan) opgesteld. Tevens werd de vergoeding voor de commissieleden bepaald op *f* 4,— per vergadering welke niet langer duurde dan 6 uren en *f* 7,— voor een hele dag. Voor de secretaris gold hetzelfde, alleen zou hij na afloop een vergoeding van *f* 300,— à *f* 400,— ontvangen naar gelang de werkzaamheden meer of minder geweest waren.

De eerste schatting

Een van de kernpunten van de ruilverkavelingsprocedure betrof de schatting van de gronden. De toedeling van de kavels geschiedde immers later op basis van de ingebrachte ruilverkavelingsverwachtingswaarde, dat wil zeggen de verwachte waarde na uitvoering van het plan van voorzieningen (zoals wegen, waterlopen en perceelsverbeteringen).

Een van de eerste daden van de Plaatselijke Commissie betrof het samenstellen van een lijst van negen schatters, die gerekruteerd werden uit landbouwers uit de streek, en die deze waardebepaling van de gronden moesten uitvoeren. Deze schatters werden door de commissieleden, elk in hun eigen rayon, aangezocht. Alle schatters accepteerden hun benoeming. De werkzaamheden van de eerste schatting konden worden onderscheiden in de zogenaamde "proefschatting" en de "eigenlijke schatting". Om de schatting zo verantwoord mogelijk te kunnen uitvoeren was het voor de schatters en de leden van de PC noodzakelijk dat zij zich een duidelijke voorstelling zouden maken van de toestand zoals die door het uitvoeren van de ruilverkavelingswerkzaamheden zou ontstaan.

De proefschatting

Het was van belang dat bij het schatten van de gronden een zekere eenheid werd nagestreefd. Daarom werd door de CCC een classificatiestelsel ontworpen en vastgesteld waarin voor elke klasse een ruilverkavelingsverwachtingswaarde per hectare werd vastgesteld.

Het was nu zaak om de schatters en de leden van de Plaatselijke Commissie hiermee vertrouwd te maken zodat zij elk perceel konden indelen in dit classificatiestelsel. Dit gebeurde op 3 en 4 oktober 1941 vanuit Hotel de Korenbeurs te Veenendaal.

Na de uitleg over de aard en het doel van de schatting werd de rest van de eerste dag en de ochtend van de tweede dag een rondgang over het terrein gemaakt. De diverse gronden werden onderzocht door het maken van proefgaten zodat het bodemprofiel kon worden beoordeeld. In het blok werden eerst de beste en vervolgens de slechtste gronden per grondsoort beoordeeld en tussen deze twee uitersten werden enige overgangsklassen gedefinieerd. In de middag van de tweede dag kwam men weer bijeen in Hotel de Korenbeurs voor de opstelling van het proces-verbaal van de vaststelling van het classificatiestelsel.

Toen een ieder zich hiermee akkoord verklaarde, werd dit proces-verbaal door alle leden van de Plaatselijke Commissie, de schatters, de landmeter en de vertegenwoordiger van CCC ondertekend.

Besloten werd dat op 13 oktober 1941 met de schatting zou worden begonnen. De eerste dag werd in Achterberg begonnen met alle schatters, de volgende dag werd er in twee ploegen (vier en vijf man) gewerkt, waarbij ook in Wageningen werd begonnen; de derde dag werd er in drie ploegen van drie man gewerkt en kwam Geldersch-Veenendaal aan de beurt. Per schattingsploeg werden nog drie gravers en een jongen toegevoegd. De vergoeding van de schatters werd bepaald op *f* 7,— per dag.

Het proces-verbaal

Uit een eerder ingesteld onderzoek was gebleken dat in het zuidelijk deel van de Gelderse Vallei drie kenmerkende soorten grond werden aangetroffen. Type A werd gevormd door rivierkleigronden, type B door zandgronden en type C werd aangetroffen op onverveende en verveende gronden. Naar de cultuurvorm trof men aan: graslanden, bouwlanden, boomgaarden, hakhoutbossen, bossen van opgaand hout, moerassen, griend, houtwallen, woeste gronden en voormalige militaire stellingen. Verder kwamen er gebouwen, erven, tuinen, wegen en water voor.

De kleigronden type A werden in verband met de aard en de samenstelling van de grondlagen en de structuur van de grond gerangschikt in negen klassen met als uitersten *f* 1000,— en *f* 2500,— per hectare. De in de zandgronden type B voorkomende bouw- en graslanden werden in verband met dikte van de teellaag, de hoedanigheid en doorlatendheid van de ondergrond ondergebracht in 17 klassen lopende van *f* 600,— tot *f* 2700,— per hectare. De in dit type voorkomende bosgronden werden naar de aard en de samenstelling de grondlagen geschat in 6 klassen en wel van *f* 300,— tot *f* 800,— per hectare. De veengronden type C werden onderscheiden in onverveende en verveende gronden. De onverveende of reeds in cultuur gebrachte verveende gronden werden gerangschikt in 10 klassen en wel variërend van *f* 500,— tot *f* 2000,— per hectare. De verveende en niet in cultuur gebrachte gronden werden in verband met hun hoogteligging en samenstelling geschat in zeven klassen en wel tussen *f* 200,— tot *f* 800,— per hectare. Openbare wegen werden geschat op *f* 10,— per hectare terwijl water de schatting van *f* 1,— per hectare kreeg toebedeeld. De zogenaamde uit- of landwegen (dat waren de rechten van weg, wegovergang etc, waarbij men via een andermans perceel op de openbare weg moest komen) werden geschat als de aangrenzende gronden terwijl houtopstanden, met inbegrip van vruchtbomen, voorlopig niet werden geschat. Wanneer zij door de ruilverkaveling van eigenaar zouden veranderen werd de waarde hiervan later door de schatters bepaald en het bedrag zou dan in het plan van ruilverkaveling worden verrekend. Gebouwen werden niet geschat, terwijl de gronden waarop voormalige militaire stellingen waren aangebracht dezelfde waarde zouden krijgen als de aangrenzende gronden.

In opdracht van de Plaatselijke Commissie gingen de groepen schatters (drie per ploeg) aan de hand van gegraven profielkuilen en hun plaatselijke kennis van de gronden van start om alle percelen in het blok te voorzien van de ruilverkavelingsverwachtingswaarde. Tevens bepaalden zij het bedrag dat ingevolge de huidige cultuurtoestand van de waarde van het perceel moest worden afgetrokken (bijv. doordat de ontsluiting of de ontwatering slecht was). Het kwam ook vaak voor dat een kadastraal perceel in meerdere klassen viel. Al deze gegevens werden door de aanwezige landmeter opgetekend op de schattingsveldkaart. Later kon de landmeter op zijn kantoor via berekeningen de ingebrachte waarden vaststellen met als resultaat het register van de schattingsuitkomsten (deze waarden waren geen verkoopwaarden en dienden binnen het blok uitsluitend als ruilwaarde).

De schatting duurde tot eind december 1941. Een probleem was de waardebepaling van de

percelen die voor militaire doeleinden waren ingezet, zoals de aanleg van loopgraven, borstweringen, schuttersputten, tankgrachten, enz. Omdat de schatting van deze stellinggronden een zeer moeilijke zaak was, besloot men om deze gronden later aan een herschatting te onderwerpen. Dit vond plaats in september 1943, ongeveer anderhalf jaar na de behandeling van de bezwaren en de vaststelling van de eerste schatting. Waarschijnlijk bracht dit geen verandering, want in de stukken komt hierover niets meer voor.

Lijst van rechthebbenden en lijst van geregistreerde pachters

Als grondslag voor de nieuwe kavelindeling had de Plaatselijke Commissie tot taak nauwkeurig na te gaan welke personen rechten hadden binnen het blok van ruilverkaveling, welke deze rechten waren en natuurlijk hoe groot ieders recht was. Deze rechten betroffen het recht van eigendom, erfpacht, vruchtgebruik, gebruik, bewoning, enz. De waarde van deze rechten werd vastgesteld door middel van de genoemde schatting. Daarnaast waren er rechthebbenden die een zakelijk recht bezaten zoals jachtrente, tiendrente, recht van huur, enz. Tot deze rechten behoorden ook het naweiderecht, het recht van voorpoting, het recht van eendenkooi, enz.

Om een goed inzicht te krijgen stelde de Plaatselijke Commissie na het inwinnen van informatie (onder andere bij het Kadaster) en na het plaatsen van advertenties (om de rechten kenbaar te maken) een lijst van rechthebbenden op. Aan de hand hiervan besprak de PC deze lijst van 5 t/m 9 januari 1942 in Hotel de Roskam te Veenendaal.

Pachtrechten kwamen op deze lijst niet voor. De zogenaamde pachtregistratie was een apart onderdeel. De lijst van geregistreerde pachters was te vergelijken met de lijst van rechthebbenden.

Tervisielegging schatting en lijst van rechthebbenden

In de vergadering van 4 maart 1942 kwam de mededeling dat de schattingslijsten klaar waren en werd het zaak om de belanghebbenden via een aangetekende brief op te roepen om dit voor te bespreken. Dit gebeurde van 24 t/m 27 maart in de kegelbaan van Hotel de Roskam en van 30 maart t/m 1 april in een zaal van Hotel Bothof te Bennekom. Ook was openbare kennisgeving gedaan via aanplakbiljetten bij de gemeentehuizen in de betrokken gemeenten en door het plaatsen van advertenties in de "Edesche Courant" en "Het Nieuws voor de Geldersche Vallei".

De officiële tervisielegging vond van 7 april t/m 18 april in de verschillende gemeenten plaats. In Ede had men gekozen voor het Bureau Gemeentewerken aan de Boschpoortstraat omdat het gemeentehuis door brand was verwoest.

Tegen de lijst van rechthebbenden werden zes bezwaren ingediend. Deze bezwaren werden allen na bespreking door de bezwaarmakers met de Plaatselijke Commissie ingetrokken, waardoor de lijst van rechthebbenden wettelijk kwam vast te staan. Tegen de schattingsuitkomsten kwamen 23 bezwaren binnen. Bij de herschatting die op grond hiervan werd uitgevoerd, bleek dat de schatting in de herfst van 1941 over het algemeen zeer goed was uitgevoerd. In enkele gevallen werd besloten om de schatting iets te verhogen. In één geval waren de schatters unaniem van mening dat de schatting te hoog was geweest en besloot men tot een verlaging.

Op 17 juni 1942 werd door de Plaatselijke Commissie met de schatters hierover overleg gevoerd te Wageningen. Ook de bezwaarmakers waren opgeroepen en nadat aan de belanghebbenden alle gewenste inlichtingen waren verstrekt werden alle bezwaren ingetrokken. Vanaf dat moment stond ook de schatting, en daarmee ieders inbreng in het ruilverkavelingsblok, wettelijk vast.

Rijksweg 12

Toen de echte schatting nog maar net was begonnen, kwamen er de nodige vragen bij de

Plaatselijke Commissie om de uitslag van de schatting bij voorrang bekend te maken aan de eigenaren / gebruikers, die hun gronden in het tracé van de nieuwe rijksweg hadden liggen. De Commissie besloot al op 10 oktober 1942 om de vergoeding voor de gebruikers, die grond hiervoor moesten afstaan zolang zij geen grond terugkregen, op 6% van de schattingswaarde per hectare per jaar te stellen. Voor de beste gronden kon dit dus oplopen tot ongeveer f 160,— per ha en verder ging men te werk volgens de schattingsklassen. Om dit uit te leggen was door de landmeter een advertentie geplaatst in de bekende bladen. Men kon bij de Commissie melden wie hiervoor in aanmerking dacht te komen.

Nu de wegeaanleg vorderde, kwamen ook diverse verzoeken binnen om grond in plaats van een vergoeding te verwerven, want er waren eigenaren bij die bijna al hun grond kwijt-raakten en dus moeilijk hun vee konden houden. De Commissie had echter geen grond voorradig en stelde in haar vergadering dan ook vast dat door de aanleg van deze weg het ruilverkavelingsplan moeilijker uitvoerbaar werd. Voor de opstallen en boomgaarden, die in het weglichaam van de rijksweg lagen en gesloopt of geroid moesten worden, werd door de ruilverkaveling geen vergoeding betaald. De schade kwam volledig voor rekening van Rijkswaterstaat.

Een aantal gedupeerden van de aanleg van de rijksweg vond de vergoeding van 6% te laag; dit werd echter gepareerd met de mededeling dat de vergoeding ongewijzigd bleef en dat er na afloop van de ruilverkaveling grond voor teruggegeven zou worden. Later bleek dat de gedupeerden over hun afgestane gronden ook nog eens grondbelasting moesten betalen hetgeen ook in de 6%-regeling was verdisconteerd.

De aanleg van de rijksweg verliep natuurlijk niet altijd even gemakkelijk. In de zomer van 1942 werd verschillende malen melding gemaakt van veel wateroverlast. Een lichtpuntje kwam eind 1942, toen Rijkswaterstaat advies vroeg aan de Commissie wie van de gedupeerden in aanmerking zouden moeten komen om delen van de bermen van de Rijksweg te pachten. De weg was dus op dat tijdstip gereed. In de loop van 1943 werden door Rijkswaterstaat nog grondaankopen gedaan ten behoeve van grondruil. In de verdere verslagen wordt de rijksweg niet meer besproken.

Definitief plan van wegen en waterlopen

De volgende stap van de Plaatselijke Commissie was de opdracht om het voorlopig plan van wegen en waterlopen in detail tot een definitief plan uit te werken. Zij diende dit plan, inclusief de bijbehorende kunstwerken onder vermelding van hun afmetingen, in kaart te brengen. In de commissievergadering van 5 augustus 1942 kwam dit plan voor het eerst ter sprake. Er was ook een opzichter van de Nederlandsche Heidemaatschappij aanwezig die de uitvoering van het werk zou leiden. Later bleek dat deze uitvoering gesplitst was in een Gelders- en in een Utrechts deel. Het Gelderse deel werd verzorgd door het kantoor Heidemij-Arnhem en het Utrechtse deel liep via Heidemij-Amersfoort. Deze splitsing had vooral te maken met de per provincie geregelde, en dus gescheiden inzet van werklozen.

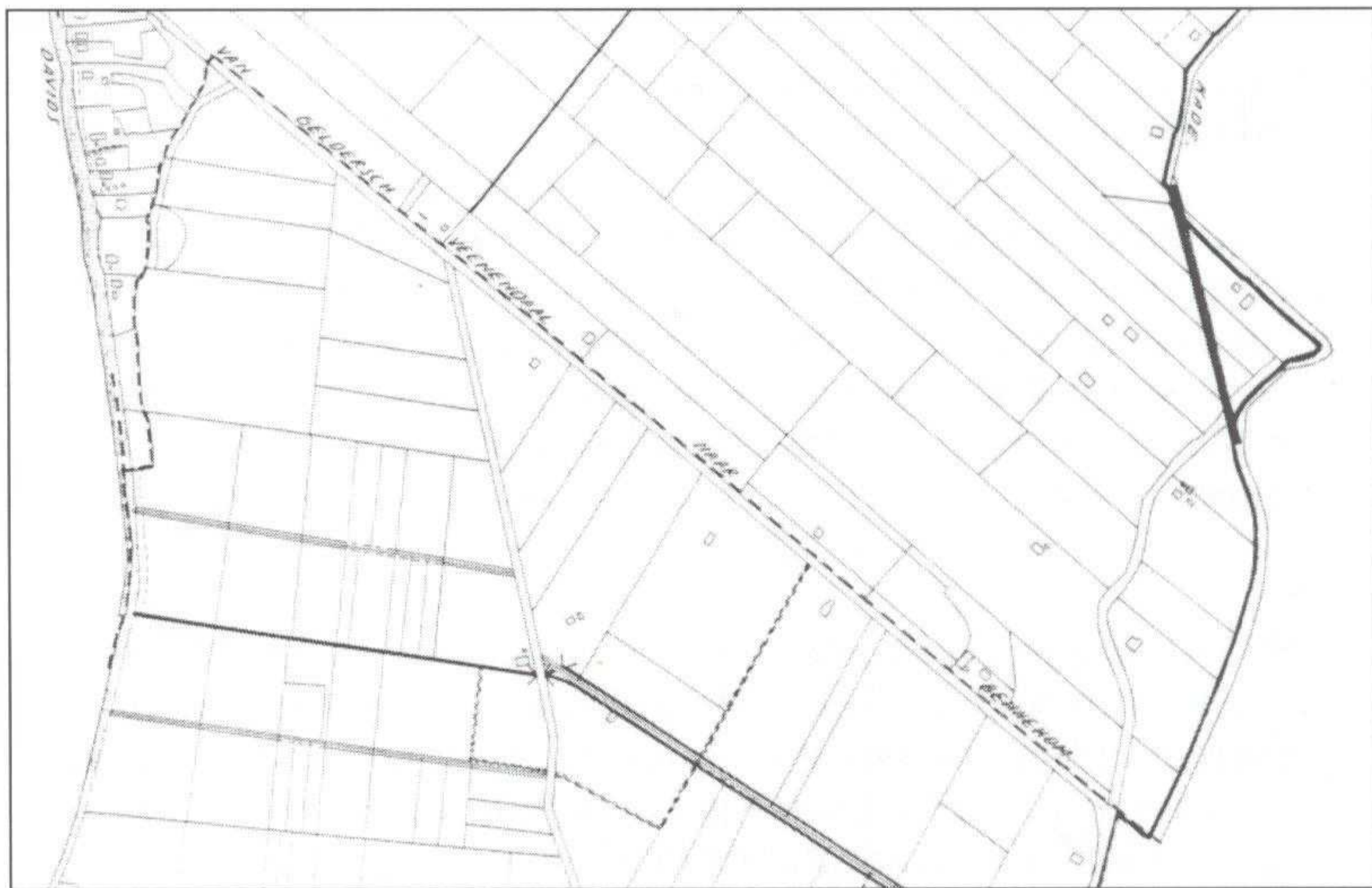
Na de eerste bespreking van het plan op hoofdlijnen gingen de Commissie en de deskundigen de nieuwe ontwerpen in het terrein bekijken. De volgende vergadering (2 september 1942) kwam het plan, maar nu in detail, wederom aan de orde. Geconstateerd werd dat verschillende sloten te breed waren ontworpen. Dit was een reden voor de Commissie om een gesprek aan te gaan met de Centrale Cultuurtechnische Commissie (de ontwerpers van het plan). Het bleek voornamelijk te gaan over de waterafvoer in de Slagen te Bennekom, de Dijkgraaf, de Bovendijkgraafsche landen en de Maanderdijk.

Ook de kruising van de nieuw aan te leggen weg (later Dragonderweg) met het Benedeneind en de Grift (brug) werd besproken. Hier stelde men voor om de weg meer oostwaarts aan te leggen (dus niet naar het minder geschikte hoekpunt Maanderdijk-Benedeneind) om zo de mogelijkheid te creëren om een betere plaats te zoeken voor de brug over de Grift. Een logisch gevolg (en dit was tevens verzocht door verschillende belanghebbenden) was

dat de geprojecteerde waterleiding tussen deze weg en de Kade westwaarts verplaatst werd langs deze nieuwe weg (de toekomstige Dragonderweg).

De voorgestelde afsnijding nabij de kruising de Kade en de Wolfsdijk kon niet doorgaan vanwege de ongunstige doorsnijding in de percelen van de aanwezige boerderijen. Verder ging de doortrekking van de geprojecteerde Kooiweg niet door. Men liet deze weg afbuigen naar de Kraatsweg.

Ook in het noordelijk deel van het blok, tussen rijksweg 12 en de spoorbaan werd een gedeelte van een weg niet aangelegd (de latere Pakhuisweg doorgetrokken naar de Trapjesweg) in verband met de ook hier ongunstige doorsnijding van de boerderijpercelen. De bruggen over de Grift kregen een rijbreedte van 7 meter met uitzondering van de eerste brug, nabij Veenendaal, die een rijbreedte van 8 meter zou krijgen. De Commissie vond het niet nodig om de wegen in de Bennekomse Meent van een verharding te voorzien met het oog op het zeer geringe gebruik dat van deze wegen werd gemaakt. Voor de te beplanten wegen kwam de kruinbreedte op 9 meter met uitzondering van de noord-zuid verbinding (Dragonderweg), die een kruinbreedte van 8 meter verkreeg in verband met het aanbrengen van een lage beplanting aan de westzijde van de weg.

Kadastrale kaart met daarop (rechts) de voorgestelde bochtafsnijding aangegeven. Omdat er geen voordeel was besloot de Plaatselijke Commissie de aanleg van dit stukje weg af te blazen, onder andere omdat een bedrijfsperceel zou worden doorgesneden. Links zien we nog de Grift met een deel van het Benedeneind. De weg van Geldersch-Veenendaal naar Bennekom gaat later Meentdijk heten. Deze sluit aan op de Maanderdijk.

Regeling eigendom, beheer en onderhoud

Onverbrekkelijk verbonden aan het vaststellen van het definitieve plan is de toewijzing van het eigendom, het beheer en het onderhoud van deze wegen en waterlopen en de daartoe behorende kunstwerken. Voorgesteld werd dat de wegen, die van oudsher behoorden tot de polder Wageningen-Bennekom (de Veensteeg te Bennekom en de Zuidelijke Meentweg te Rhenen), ook nu weer naar deze instelling zouden gaan. Alle oude en nieuwe waterleidingen binnen dit waterschapsgebied werden eveneens aan deze polder toegewezen.

Het Veenraadschap de Geldersche- en Stichtsche Veenen verkreeg het eigendom, het beheer en het onderhoud van alle waterleidingen gelegen in onder andere Geldersch-Veenendaal, met uitzondering van de leidingen die tot rijksweg 12 behoorden. Deze wer-

den toegewezen aan de polder Wageningen-Bennekom. Zij had van oudsher geen wegen in eigendom.

De gemeente Ede zou alle in de kadastrale gemeenten Ede en Bennekom liggende wegen verkrijgen met uitzondering van de aan de polder Wageningen-Bennekom toegewezen wegen.

De Grift ging in verband met het onderhoud in zijn geheel over naar de provincie Utrecht. Op 21 oktober 1942 was het plan 'wegen en waterlopen' gereed en werd voorgelegd aan de daarvoor in aanmerking komende instanties (gemeenten, provincies, polderbesturen, Rijkswaterstaat, etc.). De dienst Gemeentewerken van de gemeente Ede adviseerde positief. Hierin kwam naar voren dat alle nieuwe wegen, behalve die naar de polder Wageningen-Bennekom zouden overgaan, in onderhoud bij de gemeente kwamen. Deze wegen waren met puin verhard en hadden een totale lengte van ongeveer 12 kilometer. Hoewel deze wegen als polderwegen weinig onderhoud zouden vragen, betekende dit voor Ede een verzwarende van de post "onderhoud wegen". Dit kon ongeveer f 1.500,— op jaarbasis bedragen. Deze wegen echter vielen vrijwel geheel onder het gebied dat bij de nog steeds hangende annexatie naar de gemeente Veenendaal zou overgaan. Zodra de annexatie werkelijkheid werd, zou deze onderhoudslast voor Ede vervallen.

Nadat alle instanties positief hadden gereageerd werd het definitieve plan op 29 februari 1944 naar de Commissaris van de provincie Gelderland - die de taken van Gedeputeerde Staten waarnam - gestuurd, waarna op 12 juli 1944 een besluit viel. Het voorstel werd aangenomen, aangevuld met een aantal eisen. Zo moesten alle duikers in het plan een minimale diameter hebben van 0,50 meter; de vaste overlaten moesten worden ingericht met schotbalken terwijl de ontworpen bruggen een draagvermogen dienden te krijgen voor een minimale asbelasting van 7,2 ton op afstanden van vier meter. Het voorstel van de regeling van het eigendom, het beheer en het onderhoud van de wegen en waterlopen werd onveranderd overgenomen.

Oorlogsschade I

Op 14 november 1941 was er overleg tussen de Plaatselijke Commissie en de Hoofdinspecteur van het Bureau Ontruiming. Buiten de ruilverkaveling om verzorgde dit bureau het dichten, het egaliseren en het inzaaien van de door Defensie gegraven sloten, delen van de tankgracht en loopgraven en het slechten van de stellingen. Berekend was dat hierbij wel 5 à 10.000 m³ zand zou overblijven die gebruikt kon worden voor de aanleg van de ruilverkavelingswegen. Een gedeelte van het zand was al gebruikt voor de aanleg van rijksweg 12. In de verslagen kwam dit bureau nog eenmaal voor toen, door de aanwezigheid van diverse stellingen, de afwatering aan de westzijde van het Valleikanaal stagneerde. Ook hadden enkele wegen onder Rhenen nogal te lijden van het transport van puin. De vraag of de Commissie voor deze problemen een oplossing wilde creëren, werd doorgeschoven naar het Bureau Ontruiming.

Plan van toedeling

Zodra het door de Plaatselijke Commissie opgestelde plan van wegen en waterlopen door de commissaris van de Provincie Gelderland was vastgesteld, ging zij -binnen dit raamwerk van vaste grenzen- over tot het opnieuw indelen van de rechten van de eigenaren. Ook moesten de overige bekende zakelijke rechten worden geregeld. Tenslotte dienden de pachtverhoudingen te worden vastgelegd.

De lijst van rechthebbenden was bindend nadat deze was komen vast te staan. Het plan van toedeling werd nu gebaseerd op deze lijst, alsmede op de lijst van geregistreerde pachters (en dat waren zij die een officieel pachtcontract bezaten).

Bij het opmaken van het plan van toedeling diende de Commissie een aantal in de ruilverkavelingswet opgenomen bepalingen in acht te nemen. Zo moest iedere eigenaar een evenredig deel terugontvangen van de totale waarde van alle in het blok opgenomen onroerende goederen, verminderd met de waarde van de onroerende goederen die nodig waren voor de aanleg van een doelmatig net van wegen en waterlopen. In de ruilverkaveling Ede-Veenendaal bedroeg dit 4,5%, hetgeen iedere eigenaar naar verhouding moest afstaan.

Omdat het in de praktijk niet mogelijk was te voldoen aan de bepaling dat iedere eigenaar naar verhouding precies dezelfde waarde terugkreeg, was er bij de toedeling een marge ingebouwd van 5% meer of minder. Met de instemming van de eigenaar mocht dit verschil ook wel meer zijn. Verder moest elke kavel aan een openbare land- of waterweg liggen en gingen de hypotheeken met behoud van rang over op de nieuwe kavel of gedeelten daarvan. Hoewel het niet wettelijk was voorgeschreven werden zogenaamde 'wenszittingen' gehouden waarvoor iedere belanghebbende werd uitgenodigd. Het doel hiervan was kennis te nemen van de voorkeuren van de belanghebbenden met betrekking tot de toedeling van de gronden. Op deze zittingen werden de geuite wensen, die voor de Plaatselijke Commissie waardevol waren, door de landmeter in het wensregister ingeschreven. De praktijk had geleerd dat voor een zeer groot percentage aan redelijke wensen kon worden tegemoet gekomen. In de vergadering van de Commissie van 29 januari 1943 werden deze wenszittingen vastgesteld. Zij werden gehouden te Veenendaal in Hotel de Roskam in de periode 1 t/m 24 maart en te Bennekom in Hotel Bothof, van 29 maart t/m 7 april 1943.

Met behulp van de gegevens uit het wensregister werd door de landmeter een ontwerp van de nieuwe kavelindeling gemaakt. Hiervoor pleegde hij uitvoerig overleg met de Plaatselijke Commissie en de Cultuurtechnische Dienst. De landmeter bleek hard gewerkt te hebben want al in de vergadering van 29 oktober 1943 werden enkele leden van de Commissie uitgenodigd om bij de ruilverkavelingsdienst van het Kadaster in Arnhem het totaalbeeld van de nieuwe toedeling in ogenschouw te nemen. Vastgesteld werd verder dat de voltallige commissie van 6 t/m 17 december 1943 dit gehele plan zou bespreken. Alle leden gingen met het plan akkoord.

Tijdens de volgende vergadering (19 januari 1944) meldde de landmeter dat er voor de uitzetting van de nieuwe kavels in het komende najaar 1100 stuks houten palen nodig zouden zijn. Deze konden door de Heidemaatschappij geleverd worden. Daarnaast waren er 350 stuks betonstenen (grenspalen) nodig. De Commissie stelde voor om deze door een betonwerker uit Veenendaal (J. van Dijk uit de Patrimoniumlaan) te laten maken. Deze palen moesten f 1,50 per stuk kosten. In de vergadering van 9 april 1944 kwam de landmeter nog met een aantal wijzigingen in de toedeling. Daarna stond voor de Commissie het plan vast. Ten aanzien van de natuureservaten de Hel en de Bennekomse Meent werd besloten deze aan de Staat toe te wijzen (Staatsbosbeheer) en dat deze gronden 25% boven de schatting moesten opbrengen. Tevens werd nog besproken (juli 1944) hoe de palen dienden te worden aangeleverd en hoeveel arbeiders nodig waren als extra hulpen bij de landmeter bij het uitzetten van de nieuwe kavels. In dezelfde vergadering werd ook de officiële tervisielegging vastgesteld. Voor Ede was dat op 17 augustus op het Bureau Gemeentewerken. Daarna volgden nog Wageningen, Rhenen en Veenendaal. Deze tervisielegging werd per advertentie bekend gemaakt en wel in de bladen "Het Nieuws" te Veenendaal, "De Grebbe-Veluwepost" en de "Zuider-Veluwe" en verder door middel van aanplakbiljetten bij de gemeentehuizen. Alle rechthebbenden kregen een aangetekend schrijven voor een oproep.

De overgang naar de nieuwe kavels zou per 15 november 1944 plaats vinden. Uit de verslagen bleek dat de tervisielegging van het plan van toedeling had plaats gevonden en dat diverse eigenaren bezwaar hadden aangetekend. En toen viel het stil!

De volgende vergadering vond plaats op 25 juni 1945. Bij de opening sprak de voorzitter “woorden van dank voor de bevrijding en schetste in korte bewoordingen de moeilijkheden die de één meer en de ander minder had ondervonden; er was veel verwoest en vernield dat weer zou moeten worden opgebouwd. Zo was het ook met de ruilverkaveling en ondanks al het leed dat ondervonden was, hoopte hij toch dat we gezamenlijk het werk tot een goed einde mochten brengen”. Besloten werd nog wel dat de toedeling van de nieuwe percelen een jaar werd verschoven en dus nu zou plaats vinden op 15 november 1945.

In de tussentijd moest de Plaatselijke Commissie de in het afgelopen jaar ingediende bezwaren tegen dit plan van toedeling nog behandelen. Zij deed dit van 11 t/m 13 juli 1945 in Hotel Bothof te Bennekom en probeerde een oplossing te creëren. Een deel werd direct opgelost en de rest van de bezwaren ging door naar de rechter-commissaris, waar de meeste werden ingetrokken. Slechts één reclamant ging door naar de rechtbank. Deze oordeelde in het voordeel van de reclamant. Op dat moment (29 oktober 1945) kwam de kavelindeling vast te staan.

Uitvoering van de werkzaamheden

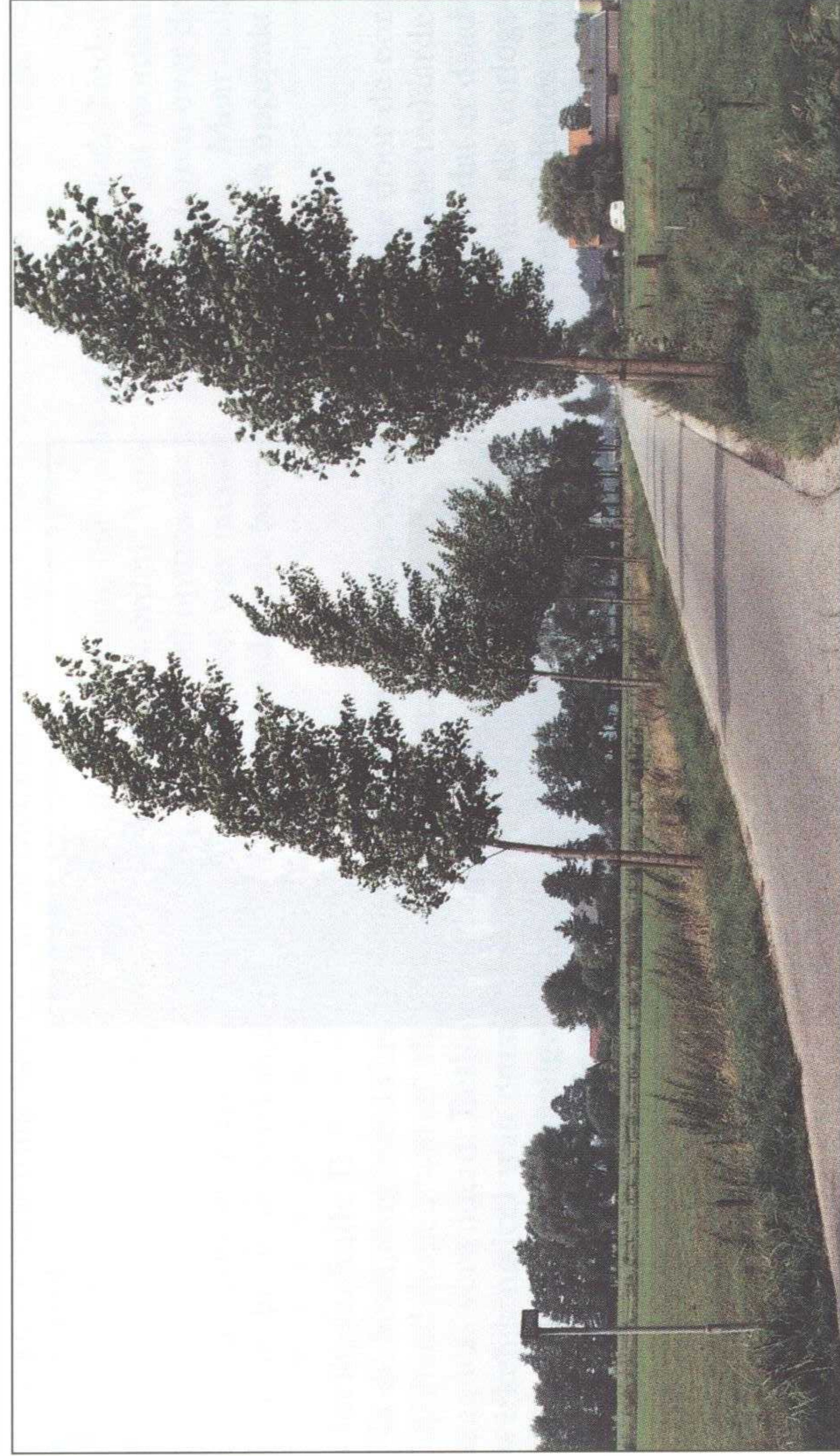
De werkverslagen zijn niet meer in de archieven aanwezig. Daarom wordt hieronder een aantal zaken uit het notulenboek van de Plaatselijke Commissie toegelicht. Hierdoor krijgt men toch een indruk van de moeilijkheden waarmee de Commissie te maken kreeg. Al in de commissievergadering van 28 september 1942 kwam de goedkeuring om het plan wegen, waterlopen en kunstwerken etc. volgens de begroting uit te voeren, hetgeen daarna direct ter hand werd genomen. De uitvoering stond onder leiding van de Nederlandsche Heidemaatschappij die zowel voor het Gelderse als voor het Utrechtse deel een opzichter leverde. Met deze heren werd dan ook direct het vraagstuk van de in te zetten arbeidskrachten besproken. Zij waren van mening dat, gezien de urgentie van het werk, dit geen problemen met zich mee mocht brengen. Toch bleek al een maand later dat er te weinig arbeiders van de Dienst voor Werkverruiming beschikbaar kwamen. Om deze leemte op te vangen werd de post voor het zogenaamde “vrije werk” (uitbesteden) verhoogd. Voor het Utrechtse deel kwam *f* 100.000,— en voor het Gelderse deel *f* 50.000,— beschikbaar. De Commissie stemde in om grind voor de aanleg van de wegen aan te kopen voor *f* 8,79 per m³ franco werk. Regelmatig werd er voor dit doel ook puin aangekocht en opgeslagen. In de stukken kwam zelfs de aankoop van puin van de gemeente Rotterdam voor. Op een bepaald moment had deze gemeente een extra heffing van *f* 0,10 per m³ op het geleverde puin gelegd, die de Plaatselijke Commissie niet wenste te betalen. Omdat later (juli 1943) het aangeboden puin te duur werd (*f* 11,— per m³) besloot de Commissie de eigen voorraad aan te spreken en liet dit per auto naar de werkplek vervoeren.

Waarschijnlijk was men op dat moment bezig om het Benedeneind te verbeteren want verzocht werd om een aantal uitwijkplaatsen te creëren omdat passeren daar erg moeilijk was. Ook door de aanleg van de nieuwe weg (Dragonderweg) moesten enkele vaarsloten aan het Benedeneind afgedamd worden. Dit gaf nogal verzet omdat men nu moest rijden in plaats van varen en dit kon alleen via het omrijden door het dorp Veenendaal. Nagegaan zou worden of een noodbrug over de Grift nabij de Middelbuurt een tijdelijke oplossing kon bieden. Het gaf in ieder geval aan dat er in die tijd nog zogenaamde vaarbedrijven waren omdat een andere ontsluiting niet mogelijk was (november 1943).

In januari 1944 werd de brug over de Grift aan het Benedeneind besproken. Gedacht werd aan een stenen brug. Wellicht zouden er nog stenen te koop zijn. In ieder geval kwam er een opdracht voor een ontwerp. In maart van datzelfde jaar kwam de arbeidsinzet weer ter sprake. Door gebrek aan arbeidskrachten waren de werkzaamheden bijna stil komen te liggen. De vraag deed zich nu voor of het werk moest worden stilgelegd nu de benodigde wegen en waterlopen niet afgewerkt konden worden. En dat was wel noodzakelijk omdat anders de geplande toedeling van de nieuwe kavels niet kon plaatsvinden.

Waar men zich ook bevindt in het Bennekomse Binnenveld, altijd zijn de zware bomenrijen van hoge peppels aan de Veensteeg zichtbaar. Voor velen een niet te missen oriëntatiepunt. Maar zo langzamerhand zijn deze bomen kaprijp en zullen we dus in de nabije toekomst dit 'strakke bomenlint' moeten missen.

De Eemweg, genoemd naar de vroegere Eemwal, gezien vanaf de Werftweg. Ook deze weg is dankzij de ruitverkaveling aangelegd.

Rechtsboven loopt de Meentweg. Op de voorgrond zien we het natuurgebied "de Hel"; dit ligt op Veenendaals grondgebied. Daarachter ligt de bebouwing op het Gelders Benedeneind. Links naar boven loopt de Dragonderweg. Hiertussen in stroomt de Grift.

De Kooiweg, gezien vanaf de Werftweg. Aangelegd als onverharde weg tijdens de ruilverkaveling, en dat is hij nog steeds. De weg dient als ontsluitingsweg van de aanliggende landerijen.

Ook de vertegenwoordigers van de Inspectie Werkverruiming waren niet optimistisch. Besloten werd om de beslissing tot het volledig stopzetten van de werkzaamheden uit te stellen tot begin april 1944. Tijdens deze bijeenkomst waren ook de Inspecties van Werkverruiming van Gelderland en Utrecht alsmede vertegenwoordigers van de Heidemaatschappij weer aanwezig. De hamvraag was nog steeds of de werkzaamheden moesten stoppen of doorgaan. De voorzitter van de Commissie sprak de Heidemaatschappij er op aan dat deze de afwerking al veel eerder gereed had kunnen hebben aangezien deze maatschappij veel arbeiders had laten werken voor particuliere opdrachten. Ondanks dat men het er mee eens was dat de afwerking een landbouwbelang van de eerste orde was, bleven zowel de Heidemaatschappij (die de beschuldiging tegensprak) als de Inspecties bij hun standpunt dat er geen werkkrachten meer beschikbaar waren. En mochten er hier of daar nog enkele zijn dan bleken dat meestal onvolwaardige krachten te zijn, waardoor de kosten van het werk met sprongen omhoog zouden gaan. Trouwens, deze enkele mensen moesten in ieder geval ook beschikbaar blijven voor de groenteteelt. Een lichtpuntje was nog dat er een groep sigarenmakers uit Wageningen bezig was met het slechten van de Haarwal maar in principe vond men deze ongeschikt om een stuk weg aan te leggen. Na veel heen en weer gepraat besloot de Commissie om de werkzaamheden dan toch maar voort te zetten met deze werkkrachten.

De beslissing tot het uitzetten van de nieuwe kavels zou tot het laatst worden uitgesteld.

In de vergadering van mei 1944 bleken de sigarenmakers het werk naar behoren uit te voeren en werd besloten daarmee door te gaan. Om aan meer werkkrachten te komen zou nagegaan worden of de Nederlandsche Arbeidsdienst ingeschakeld kon worden, maar dan wel uitsluitend onder leiding van de Heidemaatschappij. Een maand later werd gemeld dat zij zou trachten werklieden in te zetten om samen met de reeds beschikbare krachten de wegen te voltooien. Door de landmeter werd echter de eis gesteld dat voor de uitzetting van de kavels in ieder geval de nieuwe weg van Buurtsteeg naar Benedeneind (Dragonderweg) en de weg Kerkewijk-Achterberg (in het Utrechtse deel) gereed moesten zijn. Op de vraag of de uitzetting van de kavels niet een jaar opgeschoven kon worden werd negatief geantwoord.

Bij de vergadering van eind juni kwam de mededeling dat vanaf eind juli 1944 de Nederlandsche Arbeidsdienst ingeschakeld zou kunnen worden. Verder waren er op dat moment zowel voor het Utrechtse- als voor het Gelderse deel optimistische geluiden te horen over de inzet van arbeidskrachten want er waren weer heel wat mensen teruggekomen. Maar ook hier viel het in de verslaggeving stil en zou de draad na de bevrijding weer worden opgepakt.

Oorlogsschade II

Na de bevrijding werd direct gesproken over de schatting van de percelen die door de oorlogshandelingen waren afgegraven en waarvan bij sommige percelen de gehele teelaarde laag was verwijderd. Besloten werd om dit later te regelen wanneer zou blijken dat er daadwerkelijk nadeel was ontstaan. Wel meende men dat een groot deel hiervan als oorlogsschade kon worden aangemerkt en ook als zodanig kon worden opgegeven. Schades van vergravingen die door de eigenaren zelf waren gemaakt, werden niet geaccepteerd. Voor de percelen die waterschade hadden ondervonden en die opnieuw ingezaaid moesten worden, zouden door de Dienst Landbouwherstel bonnen voor graszaad worden verstrekt.

In een brief van 10 juli 1945 verzocht de minister van Oorlog er op toe te zien dat in alle gemeenten de permanente versterkingen (uitgevoerd in steen, beton, gewapend beton en inclusief de tankgrachten) niet werden opgeruimd. Tegen het opruimen van semi-permanente versterkingen (uitgevoerd in zand en hout) bestond geen bezwaar. Waarin de positie van het ruilverkavelingsblok verkeerde was niet te overzien maar pas in oktober 1946 kwam de schadecommissaris van de Dienst Landbouwherstel in de vergadering van de Plaatselij-

ke Commissie om over de opruiming van de stellingen te spreken. De Heidemaatschappij kreeg de opdracht na te gaan welke stellingen nog door de ruilverkaveling gebruikt konden worden (zowel binnen als buiten het blok). Er diende een schatting te komen hoeveel zand benodigd was voor de wegen en hoeveel voor de herontginning. In deze vergadering viel ook het besluit dat een aantal arbeiders met het ruimen van de stellingen kon beginnen.

Uit de kostenopgave bleek dat in het terrein (met als begrenzing het ruilverkavelingsblok) nog ongeveer 144.000 m³ zand lag waarvan 83.000 m³ aan stellingen die nog verwerkt moesten worden. De kosten voor het verwerken van de stellinggrond werden geschat op f 353.000,—. Zou alles door de ruilverkaveling verwerkt moeten worden dan kwamen de kosten op f 370.000,—. Hierbij ging de Heidemaatschappij ervan uit dat het zand over gemiddeld 1 kilometer moest worden vervoerd. Verder kwam 56 ha grond voor herontginning in aanmerking, waarvoor op de arbeidslonen een subsidie van 100% rustte.

De Plaatselijke Commissie besloot dat de ruilverkaveling in ieder geval het opruimen van de stellingen liet uitvoeren tegen een door de Dienst Landbouwherstel en het Bureau Ontruiming nader vast te stellen bedrag. Uiteindelijk bedroeg de tegemoetkoming f 50.000,—. Ook konden de boeren tegen een subsidie van 100% meehelpen aan het ruimen van de stellingen. Volgens planning kon eind 1948 de zaak gereed zijn en dat bleek ook inderdaad te lukken.

Akte van toedeling

In de vergadering van 19 oktober 1945 besloot de Plaatselijke Commissie notaris Maris uit Veenendaal aan te stellen voor het opmaken van de akte van toedeling. Nu het plan van toedeling was vastgesteld moest deze notaris aan de hand van de gegevens die de landmeter verstrekke, de akte opmaken. Op 20 mei 1946 werd in Hotel de Roskam te Veenendaal de door de notaris opgemaakte akte voorgelezen. Hierbij waren naast de voltallige Commissie, ook de landmeter, de plaatsvervangend rechter, alsmede de Griffier van de Arrondissementsrechtbank van Arnhem aanwezig. Dit voorlezen nam ongeveer vier uur in beslag (er werd halverwege geluncht) waarna tot ondertekening van de akte met de daarbij behorende stukken kon worden overgegaan. De akte werd overgeschreven in de openbare registers van het Kadaster waarmee de nieuwe toestand op het Kadaster was ingevoerd en de nieuwe rechten waren verkregen. Ook de hypotheken werden op deze kavels overgenomen en de eigenaren ontvingen tenslotte een nieuw eigendomsbewijs.

Het vervolg op de uitvoering der werkzaamheden

In de vergadering van oktober 1945 stelde de landmeter voor om een ontginningsbureau in te richten, maar de Commissie meende hieraan niet te moeten meewerken. Maar de deskundigen bleven hiervan toch wel overtuigd en dit punt kwam de volgende vergadering weer aan de orde. Vanuit het Utrechtse en het Gelderse gebied werd een medewerker van de Rijkslandbouwvoorlichting uitgenodigd. Uiteindelijk werd toch besloten om twee commissies van ontginning en herontginning in te stellen, een Gelderse en een Utrechtse. In februari 1946 schreven deze commissies een vergadering uit om belanghebbenden in contact met hen te brengen. De resultaten hiervan zijn niet meer terug te vinden. Ook de aan te leggen bruggen kwamen weer ter sprake. Al voor de bevrijding werd in de commissievergadering gesproken over de bouw van bruggen aan het Benedeneind maar tot definitieve plannen kwam het nog niet. Bekend was dat de bruggen tenminste een belasting van 20 ton moesten kunnen dragen. Na de bevrijding werd nog gemeld dat belanghebbenden een noodbrug van rondhout hadden gelegd. Pas in september 1947 kwam de brug bij de Werftweg weer ter sprake. De Heidemaatschappij moest een berekening maken.

De stukken vermelden verder dat in februari 1948 de burgemeester van Rhenen bij de Commissie kwam pleiten voor een verbrede brug over de Grift nabij de Werftweg. Hij stelde voor om deze brug 10 meter in plaats van 7 meter breed te maken, met een lengte van

19 meter. De reden was dat het toevoerverkeer naar de weg (Cuneraweg), die aansluiting zou geven op de nieuw te bouwen verkeersbrug over de Rijn (op de oude pijlers naast de spoorbrug), in de toekomst zonder problemen zou verlopen. De commissie vond wel dat de gemeenten Ede en Rhenen samen deze verbreding financieel moesten ophoesten. Voor de overige bruggen over de Grift achtte men een breedte van 6 meter voldoende terwijl de brug over het Nieuwe Kanaal te Wageningen een breedte van 4 meter kreeg. Op 28 april 1948 was er de aanbesteding van de bruggen en een aantal stuwten. Er kwamen 13 inschrijvingen binnen (hiervan was er ook een uit Ede, namelijk van Arend Oddens). Het werk werd gegund aan aannemer Heiting uit Angeren voor de prijs van f 75.500,— (de begroting was f 84.000,—). Pas in de vergadering van september 1948 kwam het bericht van de gemeente Ede dat zij niet wilde bijdragen aan een bredere brug. In de praktijk bleek uiteindelijk aan de Werftweg een bredere brug geplaatst te zijn. Hoe de financiering hiervan was geregeld, is in de stukken niet terug te vinden.

In de verslagen van eind 1945 werden nog diverse malen problemen met de waterafvoer besproken. Dit lag in hoofdzaak aan het feit dat het laatste gedeelte van het Valleikanaal, tussen Roode Haan en Bruinenburg, nog moest worden aanbesteed en dit zou pas in april 1947 geschieden. Na de toedeling moesten op grote schaal de scheidingsloten worden gegraven. De boeren mochten dit tegen een kleine vergoeding ook zelf doen maar dan wel onder toezicht van de Heidemaatschappij. De aanleg van nieuwe drinkplaatsen voor het vee kwam op kosten van de boer zelf. Daarentegen werden de vervallen drinkplaatsen in de Grift op kosten van de oorspronkelijke makers opgeruimd.

Eind 1946 zou de landmeter een lijst opstellen van de wegen die aan de daarvoor in aanmerking komende instanties konden worden overgedragen. Besloten werd een aantal wegen – waaronder de Maanderdijk en een deel van de Kade – alsnog te verharderen. Ook de Veensteeg en de Haarwal zouden worden opgeknapt. Hier nam men de beslissing om de aanwezige bagger niet uit te graven maar hierop eerst een laag zand van 0,50 meter aan te brengen waarop de verharding werd gemaakt.

Overwogen werd ook nog om de Slagsteeg alsnog te verharderen ondanks het feit dat dit een wijziging van het plan zou betekenen. Het zou gaan over een lengte van drie kilometer vanaf het Nieuwe Kanaal in noordelijke richting, dat thans totaal onbegaanbaar was. In de vergadering van november 1947 ging de commissie ook hiermee akkoord.

Om de blauwgraslanden – die door de ontwatering van structuur veranderden – opnieuw in cultuur te brengen bleek de voorgestelde bewerking met de schijf- of vleugelegge niet voldoende om uiteindelijk een goed zaaibed te krijgen. Onderzoek had aangetoond dat het aanbrengen van een zandbed van 3 à 5 centimeter noodzakelijk was. Na een oproep waren 25 belanghebbenden die voor deze verbetering instemden.

Om de kosten zo laag mogelijk te houden viel in de Plaatselijke Commissie het besluit om de Heidemaatschappij als uitvoerder hiervoor de nodige voorschriften te geven. Tenslotte konden de boeren die verbetering aan hun kavels wilden aanbrengen, zoals het dichten van sloten of het egaliseren van de grond, tot 1 september 1949 hiervoor een verzoek indienen.

Naamgeving ruilverkavelingswegen

In de raadsvergadering van de gemeente Ede van 20 februari 1947 werd besloten om een aantal nieuwe wegen van een naam te voorzien. Het betrof de Dragonderweg (genoemd naar een oude boerderij in dit gebied) en de Griftweg.

In de raadsvergadering van 30 september 1948 kwamen daar nog de Eemweg (genoemd naar de oude naam Eemwal) en de Werftweg bij. Deze laatste weg was vernoemd naar een perceel grond genaamd "Werft". Deze naam kwam al in het jaar 1390 voor. Ook werd de naam Hooilandweg voorgesteld omdat de bedoelde weg door de terreinen liep die op de wegenligger bekend stonden als de "Hooilanden". (Een wegenligger is een verzameling

kaarten (kadastrale ondergronden) en registers die tezamen een administratie vormen van het wegenbestand van de gemeente Ede.) Maar de raad besloot deze beslissing aan te houden om een meer geschikte naam te vinden. Uit een nader onderzoek bleek dat bedoelde naam niet voldoende karakteristiek was. De naam Valleiweg werd nu voorgesteld die van de raad (18 november 1948) en ook van de omwonenden instemming verkreeg. Tenslotte kwam de naam van de weg, gelegen in het verlengde van de Bennekomse Kade, die vroeger Eemwal heette, te vervallen. Dit weggedeelte werd vanaf die datum eveneens Bennekomse Kade genoemd. Hetzelfde gold voor de in het verlengde van de Kraatsweg gelegen weg, die dezelfde naam kreeg.

Bijdragen van de gemeenten en polders

Nu de wegen en waterlopen gereed waren bracht de landmeter in de vergadering van 29 januari 1948 naar voren dat er een verrekening moest plaatsvinden met de gemeenten en polderbesturen. Nadat hij de berekeningen had doorgesproken werd besloten om de nota's te versturen.

De gemeenten gingen waarschijnlijk akkoord want daarvan is niets meer in de verslagen terug te vinden; de polderbesturen van Maanen-Veldhuizen en Wageningen-Bennekom waren het echter niet eens met de opgegeven bedragen. Na intern beraad van de Plaatselijke Commissie met de deskundigen zou geprobeerd worden om uitgaande van het standpunt van billijkheid alsnog gehele of gedeeltelijke overeenstemming te bereiken.

Het gesprek met de polderbesturen vond plaats op 22 november 1948. Als eerste kwam het bestuur van de polder Wageningen-Bennekom aan de beurt. Zij vond het bedrag veel hoger dan oorspronkelijk in 1943 was opgegeven. Na een volledige toelichting bleek dat de meerdere kosten voor 50% voor rekening van de polder kwamen. Het polderbestuur ging door de knieën en vond uiteindelijk, gezien het belang van de polder, de gepresenteerde rekening toch niet te hoog, echter zij moest deze zaak eerst in de poldervergadering brengen.

Daarna was het de beurt aan het bestuur van de polder Maanen-Veldhuizen. Dit bestuur vertelde dat er ook met haar al in 1943 contact was geweest om uiteindelijk mee te betalen aan het maken van een aantal afvoersloten die nodig waren voor de ontwatering van genoemde polder. Mondeling was daarbij een bedrag van *f* 2000,— genoemd, doch verder was er nooit meer iets vernomen. Deze ontwatering gold echter voor een zeer klein deel van de polder en was van weinig nut. De deskundigen probeerden daarentegen aan te tonen dat er wel degelijk een groot belang bestond. Maar de reactie van het dagelijks bestuur was dat er geen penning betaald kon worden, omdat de polderkas leeg was. De Commissie sprak met de besturen af dat aan beide instellingen een specificatie van de kosten zou worden toegezonden. Omdat per 1 januari 1949 de polders in de huidige vorm opgeheven werden en deze kwestie toch niet voor die tijd zou kunnen worden afgewerkt, leek het de beste oplossing om dit vraagstuk aan het nieuw benoemde polderbestuur over te dragen. Hiermede werd ingestemd. Een half jaar later kwam het bericht van de polder Wageningen-Bennekom dat het bedrag van *f* 4560,— zou worden betaald, een en ander behoudens goedkeuring van GS.

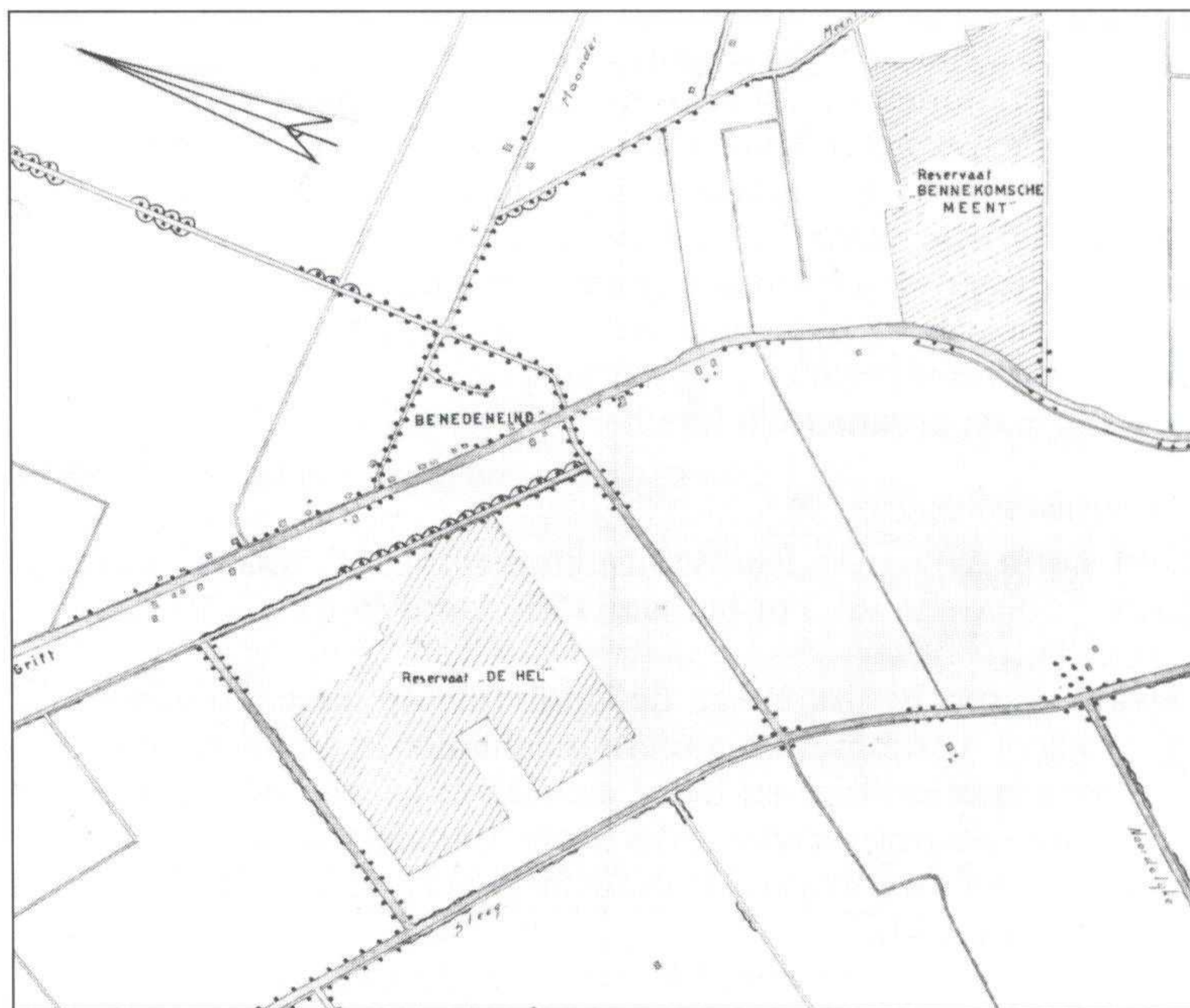
Het landschapsplan

Staatsbosbeheer ontwierp in overleg met de Plaatselijke Commissie het landschapsplan ten behoeve van het aanbrengen van passende beplanting langs de wegen en overhoeken in het verkavelingsgebied. De eerste aanzet hiertoe kwam in november 1947 toen de eerste contacten plaatsvonden. In oktober 1948 lagen de plannen op tafel en na het doorvoeren van een paar kleine veranderingen werden deze goedgekeurd. Vanaf dat moment werd dit plan volledig uitgevoerd. Zo werden langs de Slagsteeg inlandse eiken gepoot en kwamen langs de Veensteeg populieren te staan aangevuld met struikbeplanting van els, meidoorn en

grauwe wilg. Het Maanderdijkje werd voorzien van essen, het Benedeneind van populieren terwijl langs de Dragonderweg en de Grift wilgen werden aangeplant.

Regeling van de uitvoeringskosten van de ruilverkaveling

Voor de eigenaren zou het een goede zaak zijn als de afronding van de terreinwerkzaamheden tevens het einde van de ruilverkaveling zou inhouden. In tegenstelling met de zegswijze dat "de cost voor de baet" uitging, gold hier het omgekeerde.

Dit is een deel van het landschapsplan. De stippen langs de wegen geven de plaatsen aan waar nieuwe boomaanplant zal komen. Dit plan is voor het hele gebied van de ruilverkaveling in detail op papier gezet en tussen 1948 en 1950 volledig uitgevoerd.

Na de uitvoering moesten de kosten namelijk nog betaald worden. In 1943 werd op verzoek van de Plaatselijke Commissie aan de Cultuurtechnische Dienst het verzoek gedaan de kosten voor de verkaveling Ede-Veenendaal om te slaan naar oppervlakte. Hiermee werd ingestemd en werd het bedrag voorlopig op f 190,— per hectare vastgesteld.

In 1950 moest de Cultuurtechnische Dienst een rapport opmaken voor het Ministerie van Landbouw waarin de Minister de gegevens werden aangereikt om de definitieve hoogte van het bedrag per hectare vast te stellen. Voordat dit punt in de Plaatselijke Commissie aan de orde kwam refereerde de voorzitter aan de stemmingsvergadering, waarin was gesteld dat de kosten nooit hoger zouden uitvallen dan f 190,— per ha. Dit was ook een van de redenen om destijds voor te stemmen. Maar, zoals de kaarten nu lagen, kwam het bedrag uit op ongeveer f 350,— per ha. Hiervan ging dan nog het bedrag voor de rijksweg en voor de beide natuurreservaten af. Als deze bedragen zouden zijn verrekend, zouden de kosten tussen f 260,— en f 275,— per ha komen te liggen. En hiermee kon de Plaatselijke Commissie instemmen. De mogelijkheid bestond om de ten laste van de kavel komende bedragen in één keer te voldoen. Niemand kon hiertoe echter worden verplicht. Men kreeg namelijk dertig jaar de tijd om de schuld tegen een annuïteit van 5% (2 7/8% rente en 2 1/8% aflossing) aan het rijk af te lossen. Deze schuld, ruilverkavelingsrente genaamd, kwam op elk

van de nieuwe kavels te rusten en het maakte hierbij niet uit of de kavel in handen van een andere eigenaar kwam. Deze rente kon pas in het kalenderjaar volgend op het jaar dat de ruilverkaveling was afgesloten, worden ingevorderd.

De afsluiting

In 1949 werd al gesproken om de ruilverkaveling per 1 januari 1950 af te sluiten. Hierna zou men trachten de ruilverkavelingsrente per 1 januari 1951 te laten ingaan. De goedgekeurde ontginningswerkzaamheden moesten nog worden afgewerkt en akkoord bevonden. Dit zou niet lukken. De laatste vergadering waarin de afsluiting van de ruilverkaveling aan de orde kwam werd gehouden op 26 september 1951 in Hotel de Roskam te Veenendaal. Een prachtig stuk werk was gereedgekomen. Door de Tweede Wereldoorlog had deze verkaveling tien jaar geduurd. Er moest vaak onder moeilijke omstandigheden worden gewerkt. Tot tweemaal toe werd het gebied geteisterd door oorlogsschade die moesten worden verwerkt en geruimd. Daarnaast had de commissie steeds met twee provincies te maken, waarbij elke provincie zijn eigen cultuurmaatschappij, commissies van deskundigen, enz. leverde. Na diverse positieve toespraken viel het doek en gingen de Commissie en deskundigen nog eenmaal gezamenlijk lunchen.

Afronding

Na het tot stand komen van de Ruilverkavelingswet 1938 was de verkavelingsgedachte breed aangeslagen in Nederland. Tot het jaar 1950 werd in totaal 30.000 ha onder handen genomen.

Na de oorlog kwam de mechanisatie van de landbouw op gang. Knechten en paarden verdwenen, terwijl trekkers, combines en andere mechanische landbouwvoertuigen hun intrede deden. Hiervoor waren grotere en beter gevormde kavels, goede wegen en een aangepaste beheersbare ontwatering vereist. Met deze uitgangspunten moest de Nederlandse landbouw een goede concurrentiepositie kunnen verwerven en daarom tegen een zo laag mogelijke kostprijs produceren.

Al deze factoren waren bij het tot stand komen van de ruilverkaveling Ede-Veenendaal in het zuiden van de Gelderse Vallei aanwezig, waardoor niet alleen de individuele boer maar zelfs de gehele streek een zekere en positieve ontwikkeling tegemoet ging. En dit alles kwam precies op tijd en dat ook nog tegen een redelijk lage prijs.

Positief waren ook de ideeën om een tweetal natuurgebieden te reserveren, zeker voor die tijd. Daar stond tegenover dat ook veel natuurschoon (vooral door het vergroten van de kavels) werd opgeofferd. De tegenwoordige slogan om meer en meer aandacht te schenken aan vooral behoud en het liefst versterking van het landschap bestond tijdens de oorlogsjaren nog niet. Al met al was ruilverkaveling in die tijd toch een zeer complex onderwerp.

Slot

Met het bovenstaande verhaal is een poging gedaan om enerzijds de wet te volgen (vooral de te volgen procedures) en anderzijds het beschikbare gegevensmateriaal hier in te passen. Ik hoop, ondanks het aandragen van zeer veel feiten, toch een leesbaar verhaal te hebben geproduceerd. Tenslotte ben ik veel dank verschuldigd aan mevrouw M. Lansink van het Gemeente-archief Ede; zij heeft ervoor gezorgd dat het archief over de ruilverkaveling Ede-Veenendaal, uiteindelijk via het Rijksarchief in Den Haag, weer boven water kwam.

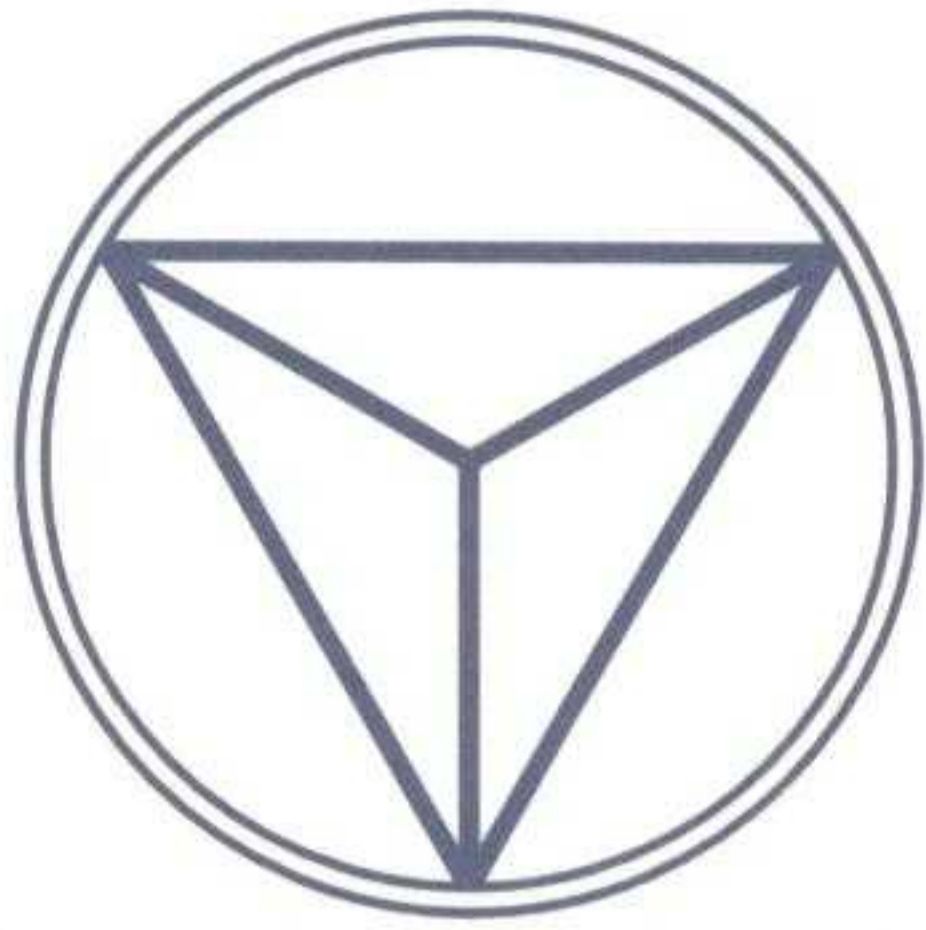
Bronnen:

Gemeente-archief, Ede.

Rijksarchief, Den Haag.

Gemeente-archief, Veenendaal.

Ir. L.H. Bouwman, Ruilverkaveling.

SCHILDERWERKEN
KAMMINGA BV

maanderweg 74 - 6711 ng ede - tel. 0318 - 618522
fax 0318 - 650007

Fahrenheitstraat 24
Postbus 262
6710 BG Ede
Tel. : (0318) 624 523
Fax: (0318) 625 161

- 24 uurs glasservice
- Onderhoudsschilderwerk
- Nieuwbouw
- Utiliteitsbouw
- Isolatieglas
- Voorzetramen
- Rolluiken
- Zonweringen enz.

omdat er
meer
is dan van
negen

tot vijf

Als u veel output levert, met een drukke baan bijvoorbeeld, hebt u ook behoefte aan veel input. Dat is de reden dat de SNS bank allerhande vormen van cultuur een warm hart toedraagt. Van theater tot museum. Van beeldende kunst tot het verenigingsleven.

SNS bank

GROOT GEWORDEN DOOR KLEIN TE BLIJVEN

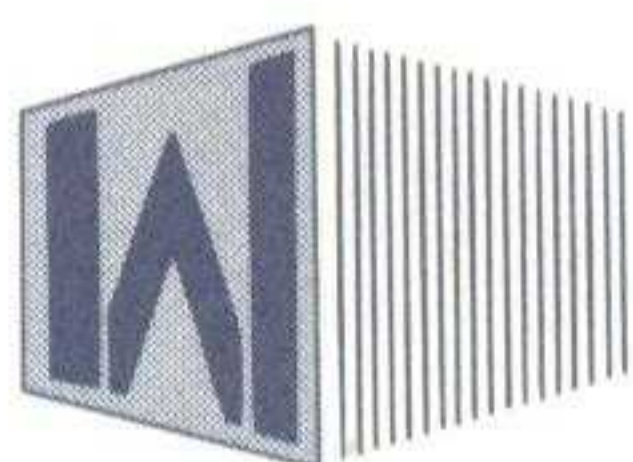
Periodieken, handelsdrukwerk,
· brochures en folders
met vakmanschap vervaardigd bij:

DRUKKERIJ FROUWS EDE BV

Fahrenheitstraat 26, 6716 BR Ede, tel. (0318) 642 111, fax 642 757

**AANNEMERSBEDRIJF
WILLEMSSEN & ELBERTSEN EDE**

**NIEUWBOUW
VERBOUW EN ONDERHOUD**

Dwarsweg 10 - 6716 BJ Ede - Tel. (0318) 63 72 50 - Fax (0318) 63 97 62

U ZOEKT.....

HARKES

TUIN- EN KAMERPLANTEN CENTRUM
KLINKENBERGERWEG 29 EDE
TEL. 0318-612694

- POTTERIE VOOR KAMER EN TUIN
- MESTSTOFFEN - GRONDSOORTEN
- TUINPLANTEN - BLOEMBOLLEN
- ALLES VOOR DE VIJVER
- GRASZODEN
- NATUURSTEEN
- TUINHOUT
- TUINGEREEDSCHAP
- KAMERPLANTEN
- SNIJBLOEMEN